

december 2012
jrg. 29 nr. 4

MARIËNBURG

Magazine van en voor kritisch katholieken

Geloven
onder de kerstboom

Kerk in een
tsunami van ongeloof

Een nieuw portret van
Jezus van Nazaret

Katholiek zonder binding
met het instituut

Het heilige alledaagse

Visioenen van een
onvoltooid concilie

**Hans Küng,
vermaard kritisch theoloog,
in interview:**

*“Wat men in Rome beschouwt als een
groot crisisproces, is in wezen
het begin van een heilzame
vernieuwing.”*

MARIËNBURG Magazine is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt viermaal per jaar. Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'. Overname van artikelen is toegestaan mits voorafgaand contact met de redactie.

© 2012 Mariënburg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur
Leon Goertz, redacteur
Ad Krijnen, redacteur
Leo Le Large, redacteur
Jacques van Leeuwen, redacteur
Damiaan Meuwissen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen
Per e-mail: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Lidmaatschap / Abonnee (per jaar)

Lidmaatschap van de vereniging:
- gecombineerd met abonnement 'Mariënburg' € 30,-
- zonder abonnement € 12,50
Abonnement 'Mariënburg' zonder lidmaatschap € 20,-
Abonnementenadministratie: zie Secretariaat
Betaling van contributie, abonnementen en giften via Rabobank 32.99.21.568.
Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur. Zie verder de invulbon achter op dit nummer.

Bestuur Mariënburg

Henk Baars, wnd voorzitter, 070-3596817
Tom van den Beld, secretaris, 070-3838284
Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730
Alie van Leeuwen, 036-5452048
E-mail: bestuur@marienburgvereniging.nl

Secretariaat

Postbus 675 – 3800 AR Amersfoort
Tel. 033-4690070
E-mail: secretariaat@marienburgvereniging.nl

4 GELOVEN ONDER DE KERSTBOOM

Hubert Michiels van Kessenich

6 HANS KÜNG: KERK IN EEN TSUNAMI VAN ONGELOOF

Bitta Baas & Hartmut Meesmann

8 VISIOENEN VAN HET ONVOLTOOIDE CONCILIE

Leo Le Large

11 VRIJHEID VAN GODSDIENST

Erik Jurgens

12 KATHOLIEK ZONDER BINDING MET HET KERK-INSTITUUT

Lidy Verdegaaal

14 HET HEILIGE ALLEDAAGSE

Peer Verhoeven

17 EEN NIEUW PORTRET VAN JEZUS VAN NAZARET

Ad Krijnen

19 MV-CONGRES 'KATHOLIEK HIER EN NU'

Tammo ten Berge

21 LEZERS SCHRIJVEN MEE

EN OOK NOG:

- 10 Foie gras – Huub Schumacher
- 23 Wissewas – Leon Goertz
- 24 Topmodelfunctiegespreksgroepen

OMSLAGFOTO'S: MV/ARCHLVG

Het volgend nummer verschijnt in maart 2013. Bijdragen graag uiterlijk 1 februari aan het redactie-adres.

inhoud

OPROEP...

... om mee te doen aan een belangrijk NIEUW INITIATIEF van Mariënborg.

Mariënborg gaat geëngageerde, kritische katholieken in Nederland mobiliseren en nieuwe onderlinge verbindingen tot stand brengen.

In diverse landen ontstaan steeds meer groepen priesters en leken die zich openlijk zorgen maken over de gang van zaken in de Rooms-Katholieke Kerk. Enkele voorbeelden. In de Verenigde Staten de 'Association of US Catholic Priests' (500 leden), onlangs nu ook in Ierland. In Oostenrijk heeft de 'Pfarrer-Initiative' (600 priesters) een "Oproep tot ongehoorzaamheid" gepubliceerd, waarin de leden verklaren dat zij sommige kerkelijke voorschriften niet meer in acht zullen nemen (bijv. de verplichting om de communie te weigeren aan gescheidenen). In en rond het Zwitserse Basel zijn al meer dan 3000 handtekeningen verzameld in een actie voor gelijkheid in de Kerk. In België kreeg de Werkgroep Kerkenwerk 8200 handtekeningen onder haar manifest "Gelovigen nemen het woord".

Dat overal steeds meer mensen van de achterban, het draagvlak, zelf initiatieven nemen tot hervormingen, inspraak en medezeggenschap is een cultuuromslag. De maatschappij-inrichting wordt niet meer bijna uitsluitend bepaald door de bestuurders en dan naar 'beneden' bekendgemaakt, *topdown* dus, verticaal. De 'onderdanen' zijn namelijk in de loop der eeuwen volwassen genoeg geworden om ook mee te kunnen doen, horizontaal dus. We zagen het onlangs: het brede grondvlak veegde de maatregel van inkomensafhankelijke zorgpremie van de baan. 'Den Haag' hoeft niet alles te bepalen, de gemeenten zijn ook wel tot een en ander in staat, en die kunnen op hun beurt ook een en ander aan hun ingezetenen toevertrouwen. Dit is alles wijst op een cultuuromslag die niet meer is terug te draaien.

Deze omslag vindt momenteel uiteraard ook plaats in de Rooms-Katholieke Kerk. De gelovige achterban accepteert (slikt) niet zonder meer wat van bovenaf (paus en bisschoppen) wordt bevolen of verboden. Zo ook de kritisch gelovigen van Mariënborg.

Vorig jaar herfst heeft het Mariënborgbestuur aan de bisschoppenconferentie voorgesteld om, zoals eind jaren '60, in de kerkprovincie een pastoraal beraad te houden. Zoals toen zouden gedelegeerde gelovigen uit alle bisdommen gezamenlijk de verschillende dringende kerkproblemen kunnen bespreken. Namens de bisschoppen antwoordde (toen nog geen kardinaal) mgr. dr. W.J. Eijk dat ze het voorstel niet zouden overnemen, want "van een extra pastoraal beraad verwachten de bisschoppen geen toegevoegde waarde".

Mariënborg heeft vorig jaar met de succesrijke campagne "Wat geloof ik? Wat geloven wij?" vastgesteld dat veel mensen zouden willen overleggen en discussiëren over uiteenlopende kerk- en geloofsproblemen. Daarom is nu besloten: als de bisschoppen geen beraad willen organiseren, *dan doen we het zelf*.

Zo is het plan gevormd om te beginnen met het organiseren van *hoorzittingen* op een aantal plaatsen in Nederland. Dit om wensen, ideeën en mogelijkheden te inventariseren, om mensen met elkaar in contact te brengen en nieuw elan te stimuleren. Wie wil meedenken en meedoen aan dit belangrijk nieuw initiatief gelieve zich bij het secretariaat aan te melden, het adres staat op de bladzijde hiernaast. Hij/zij ontvangt in de komende tijd dan alle verdere informatie.

Het bestuur van de vereniging Mariënborg en de redactie van *Mariënborg Magazine* wensen alle lezers vreedrijke kerstdagen en een voorspoedig jaar 2013.

En noteert u tijdens de vrije dagen alvast even in uw nieuwe agenda:

13 APRIL 2013
Algemene ledenvergadering

26 OKTOBER 2013
Het jaarlijkse congres

FOTO: MV/ARCH/LVG

We zijn rond kribbe en kerstboom samen om ... ja, om wat?

Tiny vertelt ons: in de winkel, waar ze altijd allerlei kerstkribbes verkochten, waren die nu uit de collectie gehaald. Ouderwets ... niet meer van deze tijd ... dat hoeven de mensen niet meer. En op eerste kerstdag is een aantal supermarkten gewoon open.

Dus we zijn samen, om ...wat?

Om te beginnen heeft iedereen het volste recht een feest of een speciale dag te vieren, te beleven zoals diegene dat zelf wil. Dus prima: geen kerstkribbe; prima: gewoon boodschappen doen. Dat is wel armoe voor wie nog de gelukkigmakende sfeer heeft meegemaakt van een mooi koor, een eventueel witte kerst, volle kerken bij de nachtmis, eeuwenoude kerstliederen, een kerstboom thuis en bijna in elk katholiek gezin een al of niet zelf gemaakte kerststal. Lekkere worstenbroodjes, kerststol, kaarsen overal in de rondte en cadeautjes onder de boom. Een lange avond-nacht-dag waarin de geboorte van Jezus werd herdacht en waarin door al die dingen een warme saamhorigheid gestalte kreeg: Jezus, de vredevorst, eeuwen geleden door profeten voorzeggd, redder en gods zoon.

★

Hallo ... kan het wat minder? De bijbelstudie heeft immers in de Heilige Schrift passages opgedoken – beelden en verhalen – die schatplichtig zijn aan de mythologie van de omringende volkeren.

Onontkoombaar werd duidelijk dat Jezus niet "Gods zoon" is, zoals in onze niet-mythologische wereld vader en zoon zich tot elkaar verhouden. Jezus was een mens, maar een mens die leefde in volledige overgave aan God. En daarvoor werd in de joodse cultuur de uitdrukking gebruikt "hij is een zoon van God". Iets dergelijks, maar met een andere lading, overkwam ook de Ajacieden in Amsterdam toen ze "godenzonen" werden genoemd. Ook in de bijbel zelf zijn dan ook nog heel wat andere vooraanstaande, met god verbonden mensen "zoon gods" genoemd. Dus niet de zoon van God in biologische zin, en dus ook geen maagdelijke geboorte uit Maria. Geen verrijzenis als

GELOVEN ONDER DE KERSTBOOM

gebeurtenis uit de krant. Dus ook geen goddelijke drieenheid van Vader, Zoon-en-H.Geest. Exit het kerkelijke en eeuwenlang theologisch bij elkaar gepuzzelde kernbegrip van de heilige Drie-eenheid. Dat hakt er wel even in. Maar het wordt nog erger.

★

Hedendaagse theologen die bewust in de moderne tijd leven, hebben goede papieren als ze – gesteund door de ontmythologisering van de theologisch diepgravende bijbelkritiek – uitspreken: god bestaat hoogstwaarschijnlijk niet! Verder gaan ze niet, want je kunt nooit *bewijzen* dat iets *niet* bestaat.

Het zou te ver voeren om hier stil te staan bij hun argumentaties. Er zijn daarover recent een aantal indrukwekkende studies verschenen met als conclusie: "God" bestaat niet! Hun gedachtegang wordt op een uitdagende manier samengevat in een aantal oneliners:

Alles wat van boven komt, komt van beneden; ook als we zeggen dat het van boven komt. / Geloven in een God die niet bestaat. / God bestaat niet en Jezus is zijn zoon. / Jezus is gestorven en Christus is verrezen. / Atheïstische dominee een godsgeschenk. Daarmee wordt bedoeld: het gaat niet om fysieke feitelijkheden, maar om een duiding van de werkelijkheid in beelden, verhalen, uitspraken. Jasna zal zich mijn uitspraak herinneren van jaren geleden: "Je hebt gelijk, Jasna; Sinterklaas bestaat niet, maar ... hij doet wel de cadeautjes door de schoorsteen." Zo'n zegswijze wil iets duidelijk maken op een taalniveau waarmee je anders het geheim van de werkelijkheid niet kunt uitdrukken.

★

En zo zijn we weer terug bij de beginvraag: we zijn samen om ... ja, om wat?

We vieren de geboorte van een mens die heeft uitgedragen en zelf heeft beleefd hoe ware humaniteit er uitziet. En die daardoor op een onherhaalbare manier belangrijk is geworden voor velen van ons: een voorbeeld, een rolmodel.

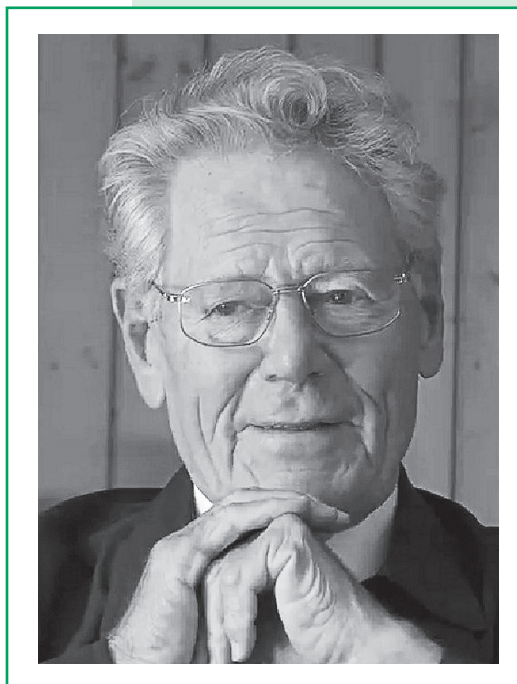
Om na te volgen "ook als er geen God is in den Hoge". Om te doen wat de barmhartige Samaritaan deed.

Als je het zo bekijkt, dan worden al die kerstverhalen en kerstattributen weer waar, ook al zijn ze niet werkelijk gebeurd. Het is een manier om de betekenis van Jezus voor ons tot leven te brengen. Daarom komen we bij elkaar: om de gedachtenis aan hem levend te houden en ons open te stellen voor zijn geest.

Zalig kerstmis!

KERK IN EEN TSUNAMI VAN ONGELOOF

Hans Küng: "Wat men in Rome beschouwt als een groot crisisproces, is in wezen het begin van een heilzame vernieuwing."

FOTO: CORPUS USA

Hans Küng wil zich komend voorjaar uit het publieke kerkdebat terugtrekken. De wereldberoemde Zwitserse katholieke theoloog wordt dan 85 jaar. Ruim de helft van zijn leven heeft hij zich ingezet voor de fundamentele hervorming van zijn Kerk. Daarmee werd officieel begonnen met het Tweede Vaticaans Concilie, nu vijftig jaar geleden. Küng was daarbij, als theologisch deskundige. Nu die grote kerkvergadering in deze maanden overal herdacht wordt, evalueert ook hij de halve eeuw die sindsdien is verlopen. In plaats van in een beginnende lente, is de Kerk terecht gekomen in een tsunami van ongelof. Dit is de grootste crisis in haar geschiedenis, denkt Küng. Een interview.

In antwoord op de vraag welke problemen in de jaren '60 niet door het Tweede Vaticaans Concilie zijn behandeld en daarom ook niet tot tevredenheid opgelost, somt Hans Küng op: "Persoonlijk verantwoorde geboorteregeling, regeling voor gemengde huwelijken, priestercelebaat in de Latijnse Kerk, structurele en personele hervorming

van de Romeinse curie, hervorming van de priesterkledij en -titulatuur, inschakeling van de betreffende bisdommen bij bisschopsbenoemingen, pauskeuze door een voor de Kerk representatieve bisschoppensynode. Deze lijst heb ik al in 1960 in een boek gepubliceerd. Vijftig jaar geleden! Het is tragisch dat de grootste religieuze organisatie van de wereld nog altijd in een dergelijke blokkade zit."

Hoe komt dat?

"Dat komt doordat men in het middeleeuwse denken is blijven steken. Door de hervorming van paus Gregorius in de 11e eeuw, die eigenlijk een revolutie van bovenaf was, werden het pauselijk absolutisme, het klerikalisme en de celibaatswetgeving ingevoerd. In de 16e eeuw heeft de Reformatie zich daartegen verzet, maar dat heeft slechts een deel van de christenheid beïnvloed. Toen al waren de pausen volledig doof voor hervormingseisen. Ten tijde van de Verlichting en in de moderne tijd van de 18e en 19e eeuw is het er niet beter op geworden. Rome bleef op restauratie gericht. Ook Joseph Ratzinger kunt u nu alleen begrijpen als u hem tegen deze achtergrond ziet. Theologisch beroept hij zich op Augustinus en Bonaventura, in feite heeft hij geen begrip voor Maarten Luther. Liturgisch haakt hij aan bij de middeleeuwen; de oude liturgie van de Romeinse basiliek wil hij niet en de oerchristelijke huisliturgie al helemaal niet, maar zijn voorkeur gaat uit naar de middeleeuwse mis. Alleen al uiterlijk viert Benedictus het tijdperk van de restauratie."

Hoe kunt u nog hervormingstheoloog zijn in een Kerk die zich niet hervormt?

"Dat is een misverstand. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft juist geprobeerd om eeuwen van restauratie ongedaan te maken! Ten eerste heeft het verschillende wensen van de Reformatie een plek gegeven: volkstaal in de liturgie, deelname van de

gelovigen, revaluatie van de kerkgemeente, van de Bijbel, een nieuwe spiritualiteit. Ten tweede heeft het geprobeerd de wensen van de moderne tijd in huis te halen: godsdienstvrijheid, mensenrechten, democratie, contact met jodendom, islam en andere wereldgodsdiensten. Dat was een geweldig proces, dat je niet mag minimaliseren. De Katholieke Kerk is tegenwoordig heel anders dan vóór het concilie.”

Maar nu worden de krachten die proberen om de verworvenheden van het concilie te niet te doen almaar sterker.

“Ja, dat is de tragiek van de post-conciliaire tijd. De Kerk staat er niet voor open maar sluit zich er meer en meer voor af. Toen Karol Wojtyła in 1978 paus werd, was het al gauw duidelijk dat hij zo snel mogelijk terug wilde naar de voor-conciliaire situatie. In oktober 1979, toen hij een jaar in functie was, heb ik een eerste kritisch artikel geschreven over zijn pontificaat. Daar heb ik duur voor moeten betalen. Vrij zeker was dat artikel twee maanden

Enkele van de theologische adviseurs tijdens het Tweede Vaticaans Concilie, Karl Rahner (links) en Hans Küng in gesprek. Sommige adviseurs (Küng, Ratzinger, Schillebeeckx e.a.) waren toen nog zo jong, dat ze door de bisschoppen “de tiener-theologen” werden genoemd.

FOTO: MARIO VON GALLI

later de aanleiding om tegen mij op te treden en mij de kerkelijke doceervergunning af te pakken. De paus was dodelijk beledigd.”

Toch groeit in de Kerk verzet tegen de restauratie. In allerlei landen groeperen zich priesters en pastores in protest tegen de gang van zaken.

“Ja, eindelijk wordt het helder en duidelijk! Het is lang niet gelukt om de clerus te activeren. Dat de bisschoppen zich niet tegen Rome verzetten, komt vooral door de eed van gehoorzaamheid aan de paus die zij moeten afleggen. Die is zo absoluut geformuleerd als vroeger die aan de Führer: in beide gevallen is überhaupt geen verzet toegestaan. De horde om, in gehoorzaamheid aan het evangelie, over deze eed heen te stappen, is blijkbaar zo hoog dat nauwelijks één het aandurft. Maar bij de pastores is wat veranderd. Ik heb altijd gezegd: Eén pastor is een verloren individu, vijf pastores moet je serieus nemen, vijftig pastores zijn onoverwinnelijk. En bedenk daarbij dat het verzet (en dat is meer dan protest) niet tot alleen Duitstalige gebieden beperkt blijft. In Frankrijk, België, Ierland, de VS en Australië bijvoorbeeld zien we publieke acties tegen de Romeinse restauratie. Wat men in Rome beschouwt als een groot crisisproces, is in wezen het begin van een heilzame vernieuwing.”

Naast de Kerkcrisis is er ook een geloofs- en Godscrisis. Heeft het concilie met het oog op deze crisis initiatieven te bieden?

“God zelf is niet in een crisis, de Katholieke Kerk is dat. En dat is de voornaamste reden waarom veel mensen niet in God geloven.

Deze crisis dienen we echter in zoverre te relativeren dat veel mensen een religiositeit-zonder-kerk ontwikkelen.”

U denkt wel dat we de geloofscrisis het hoofd kunnen bieden door het geven van voorlichting?

“Dat is minstens de eerste stap, en dan niet in de laatste plaats in overeenstemming met de Bijbel en met Jezus zelf. Maar Joseph Ratzinger betoont alleen lippendienst aan het historisch-kritisch bijbelonderzoek. Waar de resultaten daarvan ongemakkelijk worden voor de dogmatiek, keert hij zich ervan af. Daarmee correspondeert zijn weigering om van de geloofscrisis in haar volle omvang kennis te nemen. De Kerk blijft liever onverstoortbaar het dogma van het concilie van Chalcedon (5e eeuw – Red.) verkondigen, dat Jezus één persoon met twee naturen is en dat een christen dat moet geloven. Maar een dergelijk dogma begrijpt tegenwoordig zo goed als niemand nog.”

U heeft in voorbije jaren steeds weer een derde Vaticaans concilie geëist. Zou u dat nu ook nog doen?

“Dat zou ik nu ook nog doen, maar onder de juiste voorwaarden. Het concilie is de vertegenwoordiging van de Kerk. Op die manier heeft het betekenis, niet als een van bovenaf ingestelde instantie. Er zijn in de kerkgeschiedenis concilies geweest waaraan bijvoorbeeld leken intensief hebben deelgenomen. Dat er nog een keer een concilie met 5000 bisschoppen in Rome georganiseerd wordt, vind ik niet zinvol. Maar de nationale bisschoppenconferenties zouden telkens hun bekwaamste man naar een vergadering kunnen sturen, en die hoeft absoluut niet in het Vaticaan plaats te vinden. De huidige paus gaat dat niet doen, dat is mij duidelijk. Maar als de crisis nog groter wordt, zou het ervan kunnen komen. Als de hervormingskrachten nog sterker worden, en eindelijk ook functionerende bisschoppen zich erachter zetten, dan zou dat grote weerklank krijgen, zelfs in de boulevardpers.”

Bovenstaande tekst is de van redactiewege ingekorte vertaling van het interview dat de redacteurs Britta Baas en Hartmut Meesmann hadden voor het Duitse blad ‘Publik-Forum’. Het verscheen in de veertiendaagse uitgave daarvan in een speciaal ‘dossier’ van 24 blz., dat als titel heeft “Verloren im Vatikan”. Dit dossier is te bestellen, via: www.publik-forum.de Copyright Mariënburg Magazine (vertaling) en Publik-Forum, kritisch – christlich – unabhängig, Postfach 2010, D- 61410 Oberursel, Ausgabe 17/2012.

DE VISIOENEN VAN HET ONVOLTOOIDE CONCILIE

De Nieuwe Liefde in Amsterdam, een schitterend, wit gebouw, was op 6 oktober vol enthousiaste oudere mensen die elkaar kennen van allerlei gelegenheden: Acht MeiBeweging, Mariënburgvereniging, de Amsterdamse Ecclesia, het basispastoraat. Een abt in het lang, emeritus-bisschop Ernst, twee oud-katholieke bisschoppen in stemmig paars, enkele zusters in habijt en dan heel veel ‘gewone’ mensen. Allemaal samengekomen voor het symposium bij gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de opening in Rome van het roemruchte Tweede Vaticaans Concilie.

De sfeer was hartelijk, enige spanning was voelbaar en er was koorzang van de Amsterdamse Studenten-Ecclesia, met teksten van Huub Oosterhuis en zelfs een lied met muziek van zijn zoon Tjeerd. Dat zingen werd gedurende de dag nog vijf keer herhaald en maakte de bijeenkomst luchtig en warm. Huub Oosterhuis was de eerste spreker. Het is zijn gebouw, zijn broedplaats en zijn idee. Hij sprak over zijn jeugd. Het verhaal staat model voor vele verhalen, die telkens weer verteld worden en die ook op deze dag weer verteld werden. In een doorsnee katholiek gezin zette hij als kleuter een theemuts op zijn hoofd en zei: ik word pastoor, bisschop, paus. Hij had dit nog nooit verteld. Op zijn tiende overweldigde hem de liturgie met kleuren en klanken, die hem al een alles-gevoel gaven. Hij wijdde er als gymnasiast een hymneachtig gedicht aan. De Kerk als drager van alles in deze wereld en die blijft zolang de zeeën stromen en de winden waaien.

Hij kan het zo mooi zeggen, maar vandaag zou hij het anders invullen zei hij. De Kerk zou hij vervangen door de Thora en de Nieuwe Wereld. Hij was geboeid door de jezuïet Henri de Lubac, die behoorde tot de stroming van de Nouvelle Théologie en hij verwachtte een Nieuwe Kerk door

Vaticanum II. Maar dat ging niet door. Is het mislukt? Nee, het Bijbelse verhaal is doorgegeven in de Ecclesia-beweging en is op meerdere plaatsen los van het instituut Kerk gevierd en beleefd met de Thora als inspiratie naar een politieke beweging.

Concilie-uitleg reden van tegenspraak

Zo'n symposium is een mengeling van sprekers met bijzondere verhalen, anekdotes en gemeenplaatsen en er werden ook enkele tafelgesprekken gevoerd. Bovendien was de hele bijeenkomst georganiseerd om het boek *Visioenen van het Tweede Vaticaans Concilie* te presenteren. Kortom te veel om op te noemen en daarom vermeld ik slechts een aantal interessante punten van de dag, plus enkele gedachten uit het boek.

De rode draad gedurende de hele dag was duidelijk: het concilie moet nog steeds zijn uitwerking hebben. Niet een nieuw concilie, want dat zou met de huidige stand van zaken geen oplossing brengen. Er zou onder leiding van paus Benedictus XVI alleen maar meer conservering komen. Het verstaan van de tekenen van de tijd werd bij het Tweede Vaticaans Concilie breed uitgesproken, maar vijftig jaar geleden was de secularisatie nog niet goed doorgebroken in Europa. Ook in Nederland was de verzuiling nog breed aanwezig. De Kerk had een brede greep op de samenleving.

Toen eind zestiger jaren de maatschappij drastisch veranderde, kwam het verstaan van de tekenen van de tijd in een stroomversnelling terecht. Er ontstond veel verwarring en daarmee ook polarisatie binnen de Kerk. De Nederlandse bisschoppen met hun Duitse en Belgische collega's vormden op het concilie een duidelijk progressieve groep tegenover de conservatieve Curie-

kardinalen. Daar waren de eerste tekenen van een nog in de kiem verborgen liggende polarisatie aanwezig. De theoloog Jozef Wissink haalde aan dat Lambert van Gelder in dit blad stelde dat het concilie wel structurele veranderingen zou hebben gebracht, maar het onderliggende geloofsgoed onaangeroerd heeft gelaten. Dat werd betwijfeld door de andere deelnemers bij een tafelgesprek. Daar ligt een groot probleem. De uitleg van de Concilieteksten blijft tot op dit moment een reden van tegenspraak. Is het, zoals kardinaal Alfrink al zei, eerder een hermeneutiek van discontinuïteit dan van continuïteit of, zoals Benedictus XVI bepleit, een hermeneutiek in de lijn van de traditie?

Geloven over de grenzen van kerken heen

Paus Johannes XXIII hanteerde de term *aggiornamento* in verband met het bij de tijd brengen van de Kerk. Marjet Derks, hoogleraar cultuur- en religiegeschiedenis, toonde aan dat de inbreng van onze bisschoppen aan het concilie de Nederlandse media en later vooral met grote voortvarendheid de uitwerking en de praktische toepassing van conciliaire uitspraken, Nederland direct een voorsprong hebben gegeven. Het Nederlands documentatiecentrum in Rome, een initiatief van Leo Alting van Geusau, heeft een grote rol gespeeld in de beeldvorming van het concilie in Nederland. In dat DO-C gaven theologen (in het bijzonder Edward Schillebeeckx) lezingen en was de afstand bisschop-leek klein. Later, weer terug in eigen land, waren er mediagenieke bisschoppen zoals bisschop Bekkers die via de TV hun boodschappen uitdroegen.

Ondanks de polarisatie, die het gevolg is van de pluriforme uitleg van de teksten, is er toch veel in positieve zin veranderd. Gerard Mathijssen, abt van de benedictijnen in Egmond, merkte op dat de nieuwe teksten in de volkstaal meer betekenen dan alleen maar een vertaling. Ook is er een belangrijke stap gezet naar de erkenning van de joodse godsdienst, die de wortel is van het christendom.

Verder heeft het concilie een opening gegeven naar de wereldgodsdiensten. Oudkatholiek bisschop Dick Schoon wees er wel op dat er gestage neergang is in de oecumene. Het rooms-katholieke vasthouden aan de pauselijke onfeilbaarheid is voor zijn kerk een belemmering. Hij verwijt de R.-K. Kerk dat zij de huidige problematiek niet ziet. Alle instituties worden getroffen door krimp. Mensen zijn vrijer en kiezen wat hun aanstaat. Een vol Sint Pietersplein is nog geen teken van religie. De kerk van de toekomst moet geloven over de grenzen van kerken heen.

Vrouwen in de marge, zusters op de achtergrond

Vermeldenswaard is de aandacht naar vrouwen rond het concilie. In haar boek *Wie kookte het Laatste Avondmaal* legde Marjet Derks op halfspottende wijze de vinger op de zere plek. Was het geheel vooral in handen van klerikale mannen, in de marge waren ook vrouwen bij het concilie betrokken. Zusters kookten, wisten en verzorgden, maar dat was allemaal op de achtergrond. De cijfers en de beelden tonen het onbarmhartig aan.

Ruim 2500 gemijterde hoofden vulden toen de Sint Pieter en pas bij de vierde zitting in 1964 werden er 23 vrouwen als toehoorders bij de kerkvergadering toegelaten.

Veel contacten legden de deelnemers in de wandelgangen en ook in de koffiebar in de Sint Pieter. Daar kwamen de bisschoppen bijeen in de Bar Jona, maar vrouwen werden niet toegelaten. Die kwamen bij elkaar in een bar die spottend Bar Non genoemd werd. Wordt zelfs het zinspelen op het wijden van vrouwen door Rome disciplinair gestraft, de oud-katholieke bisschop Dick Schoon benadrukte opnieuw dat er priesterwijding voor vrouwen moet komen. En Pieter Delanoy, priester uit het bisdom Brugge, zei het nog sterker. Wanneer het nu niet gebeurt, willen vrouwen het straks helemaal niet meer.

Het boek *Visioenen van het Tweede Vaticaans Concilie* werd ter afsluiting van de dag gepresenteerd door Franck Ploum, theoloog en directeur van de Nieuwe Liefde. Een lijvig boek in een schitterende uitvoering met foto's van het concilie. Naast een historisch overzicht en boeiende interviews met deelnemers aan de kerkvergadering, met onder andere bisschop Bluysen, biedt het boek een breed toekomstperspectief. Uit de concilienstukken hebben de schrijvers een zevental visioenen naar voren gebracht. Twee daarvan springen eruit: het verstaan van de tekenen van de tijd en het besef van de joodse oorsprong. In *De Nieuwe Liefde* is dat laatste nadrukkelijk in handen van Huub Oosterhuis. Als geen ander weet hij de lijnen naar de joodse oorsprong te trekken. En dat alles in het duiden naar de politieke dimensie van vandaag. De uitgave van zijn psalmen maakt dat meer dan duidelijk.

In de wandelgangen kwamen de echte verhalen

Ten slotte werd het boek aangeboden aan emeritus-bisschop Hub Ernst. Hij heeft de laatste zitting van het concilie nog meegemaakt en merkte in zijn dankwoord op dat humanisering van het christelijk geloof een verdienste is van het concilie. Paus Pius XI bood in 1864 met de encycliek *Quanta Cura* verzet tegen de dreiging van de moderne wereld, nu werd door vrijheid van godsdienst te bieden erkend dat men niet tegen het geweten in kan handelen. Ernst stelde de vraag: hoe zullen we Kerk zijn? Zijn antwoord: we moeten geloven met respect voor het geweten.

Een mooie dag met veel optimistische geluiden, maar in de wandelgangen onder het genot van een

FOIE GRAS

Het stond in oktober in de krant: ze is ermee gestopt, ja ze is ermee gestopt, Beatrix, met het serveren van foie gras bij staatsbanketten! Weg met die ganzenleverpaté, zo zal ze gezegd hebben. Het werd tijd ook! Zeg nou zelf: eten verkregen door grove marteling van eenden en ganzen breekt een fatsoenlijk mens sowieso al op, laat staan een koningin. Door grove marteling verkregen ja! Alsmaar door, zo vertelde de krant, wordt die beesten met behulp van een buis geweldige hoeveelheden van een mix van maïs en vet door de strot geduwd, waardoor de lever opzwellt tot wel tien keer de normale grootte. Het zal je maar overkomen ...

Bij deze gruwelijkheden rond foie gras (vetgemeste lever) denk ik aan soortgelijke gruwelijkheden rond een ander soort foie ... aan foie zonder e'tje; aan foi dus, het Franse woord voor *geloof*. Grote hoeveelheden van een mix van vette, beschimmelde geloofswaarheden worden momenteel met behulp van kleurige bisdombladen de gelovigen door de strot geduwd. Ja, 'vette' ('gras' = vette), maar dan niet zoals de jeugd ermee bedoelt 'keigoede', maar taai-slijmerige 'keislechte'. Want ook de gelovigen worden vetgemest met spullen waar ze ziek van worden. Ik vind dat verschrikkelijk erg. De kerk is mij veel te lief en heilig om op zo'n oubollige en daardoor onwezenlijke manier aan de man en aan de vrouw gebracht te worden.

Genoemde bisdombladen presteren het om met teksten en vooral ook met hun blitse, kleurige, glanzende foto's, je nog te laten geloven dat 'de kerk van ons bisdom' vandaag de dag meer bloeit dan ooit tevoren! Kijk alleen al naar zo'n laatste editie van het bisdom waar ik bij hoor (Breda, 2012/nr 3): de voorkant van boven tot onder gevuld met blije gezichtjes van touwtrekkende kinderen en daar dan als kop doorheen gedrukt: 'Geloof in de nieuwe parochie'. Het zal wel ... maar ik begrijp die combinatie niet. En vooral niet dat er hier met volledig voorbijgaan aan het verdriet van zoveel gelovigen bij de zoveelste van bovenaf gestuurde afbraak van de eigen parochie, stralende blijdschap wordt ingepompt om 'de nieuwe parochie' ...

Dan ga ik lezen. Ik citeer twee zinnen van blz 7: 'Het katholiek bewustzijn van de parochies is toegenomen en de katholieke identiteit is versterkt onder invloed van het diocesane beleid en vanuit de aanwijzingen uit de gesprekken met de bisschop en het bisdombestuur'. Ik weet niet waar de auteur bij 'katholiek bewustzijn' en 'katholieke identiteit' op doelt, maar ik denk er het mijne van. Zin twee: 'De eigen rol van de pastoor als parochieherder is scherper in beeld gekomen, net als de onderscheiden verantwoordelijkheden van parochiebestuur en pastoraal team en de eigen taken en functies van priester, diaken en pastoraal werk(st)er'. Moet dit nou? Ik denk dat er wel andere dingen zijn die er veel harder aan toe zijn in beeld te komen. Maar ja, weet een priesterkerk veel ...

En zo gaat het maar door, alsof er geen vuiltje aan de lucht is. Bij zo'n blad slaat me de lucht tegemoet van een zelfverzekerde kerk die oude wijn in nieuwe zakken perst. Doodjammer! Het evangelie voorspelt de afloop: die barsten. We moeten verstandig zijn, net zoals de koningin.

Huub Schumacher

glas wijn kwamen de echte verhalen los. Er was in de vredige sfeer weinig of niets gezegd over het feit dat de R.-K. Kerk op dit moment in het Westen dreigt te imploderen, terwijl paus en bisschoppen zich beijveren met hun evangelisatieprogramma, dat volgens Antoine Bodar (toch een trouwe bondgenoot) niet veel kans van slagen heeft. Tekenend voor de huidige situatie is dat enkel bisschop Ernst behoedzaam rondliep, 95 jaar oud, als enige van het episcopaat die zich op deze bijzondere dag liet zien. Wel twee oud-katholieke bisschoppen die oecumenische contacten hebben. De abt vertrok naar zijn klooster waar nog maar veertien oude medebroeders verblijven. De in habijt gestoken zusters zeiden dat veel van hun werkzaamheden door leken zijn overgenomen. Een algemeen overste vertelde dat zij in de afgelopen jaren ruim driehonderd medezusters had begraven. Veel deelnemers putten echter hoop uit het boek over de Vaticaanse visioenen, waar in het voorwoord vermeld staat dat de Kerk ook vandaag nog veel te bieden heeft. Het boek getuigt ervan en inspireert daartoe.

Martin Hoondert, Jan Jacobs en Franck Ploum: *Visioenen van het Tweede*

Vaticaanse Concilie. Uitg. Abdij van Berne 2012, 270 blz., € 28,50.

VRIJHEID VAN GODSDIENST

Onlangs publiceerde *Kerk in Nood* haar negende rapport over de godsdienstvrijheid in de wereld. Daarin staat te lezen dat slechts één op de vier landen de godsdienstvrijheid garandeert. De minst tolerante landen zijn Saoedi-Arabië, Pakistan en Iran. In het algemeen wordt de godsdienstvrijheid het minst gerespecteerd in het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Azië.

Wat is godsdienstvrijheid eigenlijk?

Vooreerst de vrijheid van geweten: dus om een overtuiging te hebben, ook al blijkt daarvan niets naar buiten. Dat lijkt vanzelfsprekend. Maar de Inquisitie dacht daar destijds anders over. Je ging eraan als de inquisitoren erachter kwamen dat je eigenlijk helemaal niet geloofde in de verlossing door Jezus Christus. Die mochten je zelfs doden om die reden, hoewel zulke straffen toch de bevoegdheid zijn van de wereldlijke overheid. Vreselijk. Nu spreekt die vrijheid van geweten zozeer vanzelf dat het niet eens in onze Grondwet staat. Wel in het *Europese Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens* uit 1950: artikel 9 beschermt 'gedachte, geweten en godsdienst'.

Blijkbaar omvat vrijheid van godsdienst dus ook iets meer. Het recht om je religie openbaar te belijden, lid te zijn van een kerk en kerkdiensten te houden. Daar gaat godsdienstvrijheid om in onze westerse traditie.

Maar er zijn geloofsgemeenschappen voor wie een derde element even belangrijk is: het recht om bepaalde gebruiken te hebben – met name bij zich kleden en voeden – en bepaalde morele normen te koesteren. Een vrome jood houdt zich aan de voorschriften van de Wet, zoals beschreven in de eerste vijf boeken van de Bijbel. Een gelovige islamiet krijgt in de Koran en in de Sharia ook veel

voorschriften voor het dagelijks leven. Het naleven daarvan is – anders dan voor de meeste christenen – veelal zelfs belangrijker dan de inhoud van de geloofswaarheden. Intern twijfelen, maar wel trouw sjabbes vieren, of vasten tijdens de ramadan.

Dat maakt een beroep op de vrijheid van godsdienst in een moderne, westerse samenleving zo ingewikkeld. Gaat het om het geweten, of om het belijden van het geloof, in kerken of in de openbare discussie, dan is er geen probleem. Maar als die gebruiken een gelijke bescherming krijgen dan ontstaan de discussies over de omvang van godsdienstvrijheid.

Het dragen van een hoofddoek door vrouwen, de mannenbesnijdenis, het koosjer en het halal eten, het willen verbieden van godslastering: geldt daarvoor volop die bescherming? Traditionele culturele gebruiken hebben naar ons gevoel wel recht op erkenning, als uiting van een eigen identiteit, maar zijn niet zo fundamenteel als de vrijheid om een godsdienst te belijden. Terwijl het voor de betrokkenen vaak juist zit in het onderhouden van deze gebruiken. Je ziet het ook bij christelijke kerken: de opwinding ontstaat niet zozeer over de vraag of Jezus inderdaad uit het graf is opgestaan, maar over de vraag of echtscheiding, abortus en euthanasie toelaatbaar zijn. Dus over morele kwesties. In de vierde eeuw was het bij de christenheid wel anders: men sneed elkaar de keel af over de vraag of in de geloofsbelijdenis moest komen te staan dat de Zoon gelijk is aan de Vader. De Nederlandse wereldlijke orde stelt minimeisen, waarvan je niet kunt afwijken met een beroep op de vrijheid van godsdienst. Mensenoffers zijn ontoelaatbaar. Vrouwenbesnijdenis ook, evenals veelwijverij. Maar is ritueel slachten in strijd met onze plicht om dieren fatsoenlijk te behandelen? Zo ja, dan kunnen joden en islamieten niet meer koosjer en halal eten. Mag je als onderwijzeres op een openbare school een hoofddoek dragen? Of op straat een gezichtsbedekkende boerka? Voor de identiteit van de betrokken mensen belangrijk. Maar gaat het om de vrijheid van godsdienst?

Zo gezien is het toestaan van deze gebruiken meer een kwestie van het ontzien van de cultuur van minderheden, meer mensdienst dan godsdienst. Laat godsdienstvrijheid er liever buiten.

Zijn dochter Désanne stapte over naar de oecumenische, in 1922 met hulp van Rudolf Steiner opgerichte Christengemeenschap. Maar Wim van Brederode, uitgetreden jezuïet, is nog altijd katholiek. Een gesprek over geloven, de Ignatiaanse spiritualiteit, en de kern van de navolging van Christus.

KATHOLIEK ZONDER BINDING MET HET KER

Op uw achttiende koos u ervoor om jezuïet te worden. Dat was een bewuste keuze?

“Zeker. Ik had een Pius-almanak in handen gekregen waarin een beschrijving stond van alle orden en congregaties. Ik wilde geen wereldheer worden, dan ben je een eenling, en niet naar de missie. Ik voelde me aangetrokken tot de jezuïeten omdat meditatie bij hen centraal staat. Mijn beste herinneringen heb ik aan een dertigdaagse retraite. Daar begon het evangelie voor mij te leven. Toen heb ik ook een persoonlijke relatie met Jezus gekregen.

De vorming die ik heb verkregen in mijn lange jezuïetentijd heeft heel diep in mij doorgewerkt. Ook omdat die spiritualiteit zo precies aansloot op mijn karakter en mijn diepste verlangens. Reden om daar heel dankbaar voor te zijn.”

U was jarenlang overtuigd celibatair vanwege uw affectieve band met Jezus. Toch koos u, op uw 46e, voor de wereldlijke liefde en bent uitgetreden.

“Het heeft me heel veel strijd gekost. Maar mij werd uiteindelijk duidelijk wat mijn weg was. Het was kennelijk de bedoeling dat wij, Ans en ik, zouden trouwen. Dat deden wij bewust op de dag van mijn priesterwijding. En de relatie met Jezus veranderde er niet door.

Naar mijn idee is het de bedoeling dat een mens zijn eigen geweten volgt. Als je dat doet, word je van angstig een vrij mens. Je moet bij jezelf te rade gaan, wat is de weg

die jij – volgens Gods wil – te gaan hebt. Dat is voor iedereen anders.”

En daarna, in 1979, een tweede keerpunt in uw leven, terug naar het pastoraal werk.

“Na tien jaar, onze dochter Désanne was acht, begon Ans me te verwijten dat ik een ambtenaar was geworden, en zij had gelijk. Ons diepste verlangen was in het pastoraat werkzaam te zijn. Toen ben ik als pastoraal werker benoemd en dekenaal opbouwwerk gaan doen in Den Bosch. Ik ging per maand 1000 gulden in salaris achteruit, maar dat hadden wij ervoor over. Opbouwwerk was een nieuwe discipline. Ik vond het geweldig om samen met vrijwilligers in de wijk een veel minder klerikale kerk op te bouwen, oecumenisch, met gelovigen die zich verdiepten in het evangelie. Dan doe je iets met je geloof!”

U heeft zich uw hele leven laten leiden door de Ignatiaanse spiritualiteit. Wat houdt die precies in?

“Kenmerkend voor de Ignatiaanse spiritualiteit is de centrale plaats van Jezus in je leven. Zijn gezelschap zijn. Hem de kans geven zo sterk mogelijk in jou te gaan leven. Met de bedoeling om beter van Hem te kunnen getuigen, zó, dat anderen ook van die rijkdom gaan leven. De nadruk op heel bewust en persoonlijk, innerlijk proberen te leven. Gebed en meditatie, over het leven van Jezus vooral, staan centraal, niet het gemeenschapsleven, koorgebed e.d. Telkens opnieuw zoeken wat God met jouw leven wil. En als je de richting ontdekt, die weg dan ook heel doelgericht en effectief volgen. Discipline en rationaliteit dus. Maar wel met affectiviteit, want door je gebedsleven, je contemplatie, leer je steeds intenser God te zoeken en te vinden in alles. God is met jou bezig! Daarbij moet je leren de juiste middelen te vinden en te vermijden op verkeerde wegen te geraken. Prachtig hulpmiddel: Ignatius' leer van de onderscheiding der geesten.”

Wim van Brederode: "Ik verloochen niet dat de Kerk toch 'mijn moeder' is geweest. Ik laat mijn stem van verontwaardiging horen als dat mijns inziens tot mijn taak behoort."

FOTO: MV/ARCH/LVG

K-INSTITUUT

U was in uw jonge jaren hoogkerkelijk. Als kind wilde u paus worden. Hoe staat u nu tegenover het instituut?

"Ik ben in de loop der jaren mijn eigen innerlijk leven als belangrijker gaan ervaren dan de kerkelijke leer en wetten. Dat ging heel geleidelijk, vooral door met hart en ziel te volgen wat er in de maatschappij, in mijn Orde en in de gelovigen – vrijwilligers, biechtelingen, leerlingen, enz.– aan het groeien en veranderen was. Luisteren naar de tekenen van de tijd was, door wat ik persoonlijk meemaakte, steeds meer een tweede natuur geworden. Het was soms een worsteling, maar heel vaak ook een ervaring van vrij worden, blij makende nieuwe inzichten. Ik ging inzien dat de Kerk stil was gaan staan, en stilstand belemmert en blokkeert, stilstand is afbraak. Als jezuïet heb je juist een omgekeerde spiritualiteit: al het nieuwe en moderne – wetenschappelijk, cultureel, technisch, enz.– inzetten en gebruiken om Gods grootheid te verkondigen en harten te openen voor Jezus' alomvattende liefde. Mijn vrouw en ik kwamen steeds lossere te staan van de Kerk. Ik heb niet het gevoel de band te hebben doorgesneden, maar zal evenmin beweren nog een binding met de Kerk als instituut te hebben. Wel verloochen ik niet dat de Kerk toch "mijn moeder" is geweest. Ik laat mijn stem van verontwaardiging horen als dat mijns inziens tot mijn taak behoort. Zo heb ik vorig jaar december op mijn verzoek – in mijn hoedanigheid van voormalig opbouwwerker – een persoonlijk onderhoud gehad met bisschop Hurkmans over het bisdommelijk optreden ten aanzien van de San Salvatorgemeenschap, waarmee ik mij verbonden voel."

U noemt uzelf katholiek, maar niet rooms-katholiek. Heeft u nooit overwogen over te stappen naar bijvoorbeeld een

andere kerkgemeenschap, zoals Désanne gedaan heeft?

"Overstappen vind ik voor mijzelf niet nodig. Primair is voor mij mijn relatie tot Jezus, die voor mij de verzenen en nog levende Heer is. Het zou natuurlijk zo moeten zijn dat je Hem in de Kerk, het mystieke Lichaam van Christus, zou kunnen herkennen en vinden. "Zie, hoe ze elkaar liefhebben", maar als dit getuigenis verduisterd is geraakt, blijven er godzijdank nog vindplaatsen genoeg. Iemand die intens verlangt Hem te ontmoeten zal 'het levende water' ergens zien gaan ontspringen. Dat geldt voor elke groep waarvoor het evangelie menens is. Voor mij is het belangrijkste dat je contact hebt met geïnspireerde mensen, zo mogelijk ook in groepsverband. Dat je elkaar kunt bevestigen en je geloof kunt versterken. Mijn vrouw en ik kijken bijvoorbeeld vaak op zondagochtend naar *Hour of Power* op RTL 5. Er zijn overigens op meer plaatsen basisgemeenten waar een katholiek zich bij thuis kan voelen."

U bent steeds blijven zoeken naar verdieping van uw geloof. Kunt u iets vertellen over die zoektocht en wat die zoektocht u heeft gebracht?

"Er zijn talloze inspiratiebronnen voor mij geweest. Haast geruisloos kwam ik van de ene periode in de andere terecht. Het was vooral Ans die me daarin inspireerde en me meenam. Je ervaart dat je ontwikkeling evolutief, van binnenuit gebeurt. De New Age-filosofie heeft mij lang geboeid. Ik ben later in contact gekomen met gnostische en esoterische literatuur, zoals de Nag Hammadi-geschriften uit de tweede eeuw. Die geven je een heel andere kijk op de kerk van de eerste christenen. In die zoektocht (meer een ontwikkelingsweg) ben ik gaan ontdekken hoe wonderlijk je echt geleid wordt, zelfs na een soms verkeerde keuze! Ik had deze boeiende weg nooit zelf kunnen bedenken. Tenslotte werd navolging van Christus voor mij meer: je laten leiden in wat je meemaakt, proberen te achterhalen wat de bedoeling is van wat jou overkomt en anderen die je nabij zijn. Ik ben een beetje beter gaan beseffen dat 'niet ik leef, maar dat Christus leeft in mij', zoals Paulus zo treffend verwoordt."

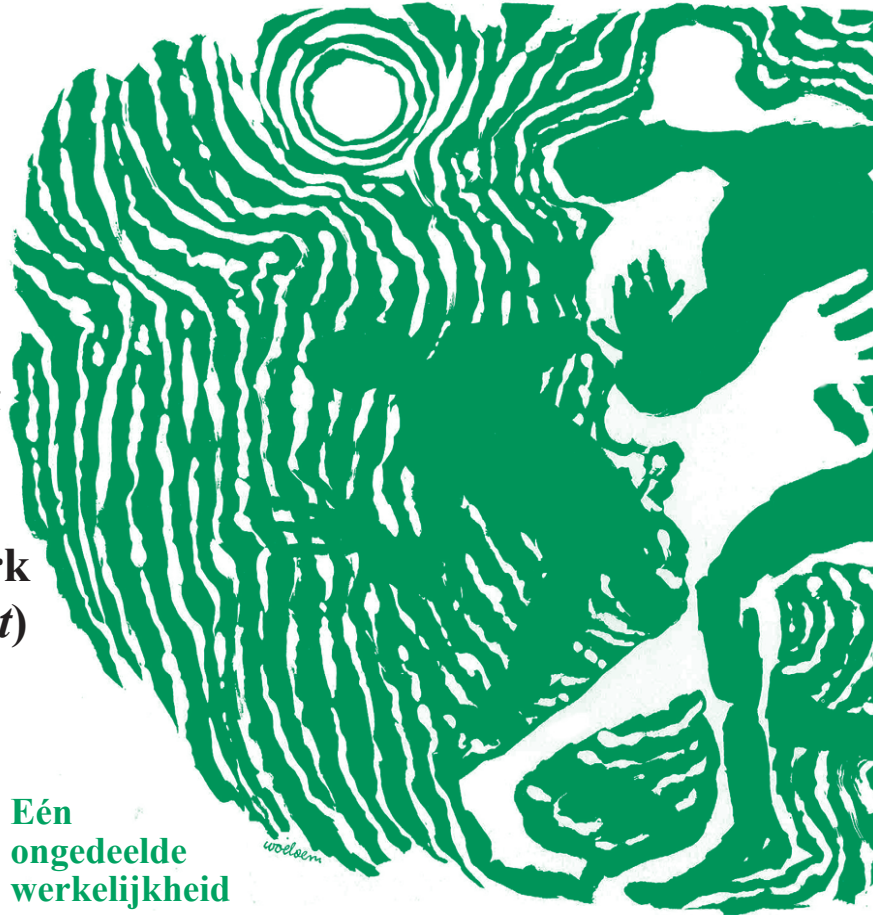
De schrijver van dit interview is activiteitssecretaris van Mariënborg. Over de achtergrond van de overstap van Désanne van Brederode naar de Christengemeente: zie haar inleiding, gehouden op het Mariënborgcongres 2009
www.mariënborgvereniging.nl

HET HEILIGE ALLEDAGSE

“De kerk is verheven; het alledaagse is nabij. Ik ben het heilige in het alledaagse gaan zien; het heilige in het gewone gebaar. Niet een kerk die het heilige enkel in het verhevende viert, maar een kerk die het heilige allereerst in het alledaagse zoekt en ziet, die kerk doet er toe.” (prof. Andries Baart)

B

Begin jaren tachtig kreeg ik van thuis het traditionele sigarenkistje met gedachtenisprentjes van overleden familie en bekenden. Ik heb de hele serie van meer dan een eeuw naar anciënniteit op de kamervloer uitgelegd. Het viel me toen op dat bij de oudste exemplaren alleen bijbelteksten de achterzijde vullen, met op de voorzijde soms een foto van de overledene, maar veelal strikt godsdienstige afbeeldingen zoals de Piëta en de lijdende Jezus. Geleidelijk gaat een woord van of tot de overledene de bijbelteksten gedeeltelijk vervangen; voorbij het midden van de vorige eeuw bestaat de gedachtenistekst zo goed als totaal uit de beschrijving van de overledene. Als illustratie komen dan een natuurfotografie, een simpel kruis en vaak een foto van de overledene die opvallend minder plechtig is dan de vrij zeldzame exemplaren van decennia eerder. Ik schreef: “De foto’s zijn minder plechtig. Het gewone is plechtig, het alledaagse echt en authentiek ... Alledag blijkt helend, heiligmakend.” Deze ontwikkeling is niet van hogerhand gestimuleerd en spreekt daarom boekdelen.

Eén ongedeelde werkelijkheid

In het honderdste nummer van De Roerom (maart 1997) gaf de redactie in *Omwille van nu en straks* aan vanuit welke geloofsvisie zij opereert. In deze bijlage werd duidelijk gesteld dat de dualistische werkelijkheidsbeschouwing – ook van de kerk – overleefd is en plaats gaat maken voor de beleving van de werkelijkheid als één ongedeeld geheel. Eén ongedeelde werkelijkheid die voor religieuze mensen heilig en te heiligen is. Voor een scheiding tussen sacraal en profaan, natuur en bovennatuur, ervaring en openbaring, gewijd en niet-gewijd raken zij ongevoelig. Zij beleven de werkelijkheid als één heilig en te heiligen geheel. Dit geloofsbesef is de mensen niet aangepaard, bijvoorbeeld door balsturige geestelijken. Het is ook niet het resultaat van studie, maar is westerse mensen ‘met de tijd’ komen aanwaaien, onweerstaanbaar ‘te geloven voorgehouden’. Dit zij duidelijk gezegd. Het zat al tijden in de lucht en is zich halfweg de vorige eeuw duidelijk gaan openbaren. Deze ontwikkeling is niet door theologen of priesters in gang gezet. Het is de geest van de tijd, waar mensen niet aan voorbij kunnen.

Aan het religieuze besef wordt inhoud gegeven door de wijze waarop mensen in de natuur staan, in hun onderhoud voorzien – jacht, nomadisch bestaan, gesettelde landbouw/veeteelt, industrie – en wat ze van de werkelijkheid weten. Ook in de bijbel speelt dit. Wat aan de verandering van het gelovig besef in de ‘moderne tijd’ sterk heeft bijgedragen is de evolutietheorie. In tegenstelling tot het scheppingsgeloof stelt deze dat de scheppingsenergie (de Schepper) zich niet buiten de schepping

ophoudt, maar daarin aanwezig is en de evolutie van het leven teweegbrengt. De evolutiegedachte sluit ook in dat de schepselen niet naast elkaar geschapen zijn, maar uit elkaar ontstaan en daarom als door een band van bloedverwantschap met elkaar verbonden zijn. In beschrijvingen van de nieuwe of hernieuwde religiositeit keren daarom ideeën zoals verbondenheid, eenheid en gelijkheid binnen het geheel bij herhaling terug.

Aanpassingen en ingrepen

De overtuiging van een fundamentele eenheid kwam midden vorige eeuw onder meer tot uiting in ogenschijnlijk kleine godsdienstige aanpassingen. Aan het begin van een eucharistieviering werd niet langer alleen aan God schuld beleden

maar ook aan de mensen. Het antwoord op de eerste vraag van de catechismus werd dat mensen op aarde zijn om niet alleen hiernamaals maar ook hier en nu gelukkig te zijn. Meer sprekende ingrepen waren de invoering van de volkstaal in de liturgie en de omkering van priester en altaar naar de mensen toe. Dáár moet je God zoeken, dáár is Hij te vinden.

Op alle terreinen van het leven brak het geloof in de ene werkelijkheid door. Dit eenheidsbewustzijn betekent het failliet van de dualistische levensbeschouwing, met grote gevolgen ook voor de beleving van sacrament, priesterambt en kerk. De kerk maakt mensen en leven niet heilig, maar is zich van deze heiligheid bewust, viert en belijdt die. De huidige wrijving met geloofsleer en geloofsbeleving van de kerk wordt veroorzaakt door haar ontkenning van deze ontwikkeling van het religieuze besef in de westerse wereld. Het kerkinstituut opereert al tijden vanuit een vergane, maar voor eeuwig geldend gehouden dualistische theologie.

“Aanvoelen dat achter al het ervaarbare iets schuilgaat dat

ons verstand niet kan vatten, iets waarvan de schoonheid en de verhevenheid indirect als een flauwe weerschijn tot ons komen, is religiositeit. In dat opzicht ben ik een diep religieuze atheïst”, zei Albert Einstein. De aandacht voor de heiligheid van het alledaagse groeit zienderogen. *Tijdschrift voor Geestelijk Leven*, dat een actieve bijdrage wil leveren ‘aan de zoektocht van allen die een spiritualiteit, verankerd in het alledaagse leven, nastreven’, besteedde er een keer een themanummer aan. Het boek *Heilig, Gewoon nu* gaat over religieuze mensen en gemeenschappen en de inspiratie die van hen uitgaat. Recenter is *Heilig Heilig Heilig*, waarvan de uitgever stelt: “Het lijkt erop dat sacraliteit zich van de kerk en de sacramenten heeft verplaatst naar het nabije, gewone, herkenbare en alledaagse”. De bezinning op wat de religieuze mens is overkomen, is in volle gang.

Stap voor stap zijn de hedendaagse religieuze mens en het pastorale veld in de wurggreep van de verouderde dualistische opvatting en haar promotors terechtgekomen. Pastoraal werkenden die zich in het midden van de vorige eeuw aandienen en door velen, ook priesters, gezien werden als collega en opvolger van de traditionele kerkelijke ambtsdrager, zijn nooit echt uit de verf gekomen en raken momenteel verder buiten spel. Dus ontbreekt het nu aan christelijk/religieuze leiders.

Enige tijd geleden is verordonneerd dat de voorzitter van het parochiebestuur priester moet zijn. Enkele jaren terug hebben de Nederlandse bisschoppen zich uitgesproken voor een ‘sacramentele kerk’. Daarbij hanteren zij de verouderde opvatting van sacramenten als genademiddelen die de profane, zondige mens en wereld moeten heiligen, door de mensen ontvangen en zo goed als alleen door een priester ‘toegediend’ kunnen worden.

Achterhaald werkelijkheidsbeeld

Aldus is de kerk omgebouwd tot een priesterkerk op grond van een achterhaald dualistisch werkelijkheidsbeeld dat de hedendaagse religieuze mens weinig of niets zegt. Voor steeds meer gelovige mensen sporen eigen geweten en religieus besef niet met de denkbeelden en het beleid van de bisschoppen. Dit kan niet goed blijven gaan. Velen laten zich niet tot in hun ziel beschadigen. Zij vertrekken; niet graag, maar ze kunnen niet anders.

De hiërarchie dwingt mensen de kerk uit en lijkt niet te beseffen wat kerk voor hen betekent. De gelovige voelt dat de kerkelijke leiding in bijvoorbeeld het bisdom Den Bosch heel anders denkt en doet dan wat er in het veld leeft. Toch smeedt deze leiding de nieuwe plannen, voegt parochies samen in steeds grotere formaten en steeds kleinere aantallen, overeenkomstig het aantal priesters die voor hen immers de kerk uitmaken. Voor de kleine oude gemeenschappen heeft de herindeling van de parochies grote gevolgen. Op vele plaatsen zal het kerkgebouw aan de eredienst onttrokken worden, misschien nog een kapelfunctie of andere bestemming krijgen of worden gesloopt. Hoe dit allemaal moet en hoe dit kostenbesparend zou zijn is voor velen een vraag. Wil het gebouw met vaak een niet of moeilijk te verplaatsen inventaris intact blijven, dan zal er onderhoud gepleegd moeten worden. Veel kerken hebben een kostbaar orgel dat vraagt om een constante temperatuur. Het hele interieur vraagt zorg en kost het nodige. Het gemak waarmee mensen verondersteld worden elders ter kerke te gaan is ongelooflijk.

Maar de grootste moeilijkheid bij de vorming van de nieuwe, zo geheten pastorale eenheden lijkt me dat 'het volk' de motieven daartoe niet vertrouwt en weinig begrip kan opbrengen voor het mens-, gods- en kerkbeeld dat bisdom en priesterdom momenteel uitstralen. Er wordt openlijk en minachtend tegen de jaren '70 aangeschopt, de tijd waarin de nieuwe of hernieuwde religiositeit doorbrak, en daarmee democratie, tolerantie, emancipatie en oecumene. De ontwikkeling die toen duidelijk vorm begon te krijgen moet ongedaan gemaakt worden. De mensen geloven echter niet meer in een exclusieve rooms-katholieke en exclusieve priesterkerk. Voor het gevoel van de mensen verplicht het bisdom Den Bosch hen veel op te geven voor een onderneming waarin ze nauwelijks geloven. De priesterkerk is voorbij. De mensen kunnen het niet helpen!

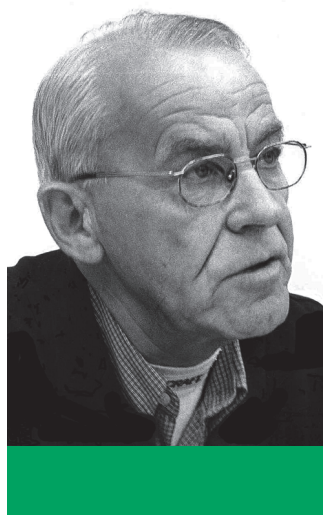
Ondermaats en laakbaar

De oude parochies zullen opgaan in grote nieuwe papieren gehelen. Velen hebben weinig vertrouwen in het nieuwe bestel en vrezen dat alles in een bodemloze put terechtkomt. De parochies waren in het verleden dorpsgemeenschappen of te behappen stadswijken. Aan deze te overziene en beleefde gemeenschappen hebben mensen in het verleden naast hart en ziel ook geld en

goed geschonken. Nu er van hogerhand nieuwe papieren mammoetparochies samengesteld worden, gaan deze niet gewilde reuzen de dwergen leegzuigen om een spirituele gemeenschap op te bouwen waarin de gelovigen nauwelijks iets zien. De oude dorps- en stadswijkparochies zeggen dat er tegen de kaalslag juridisch niets te doen is. Toch voelt iedereen dat hier machtspolitiek bedreven en gelegitimeerd onteigend wordt; dat de wet boven de geest wordt gesteld. Het is juridisch wellicht onaanvechtbaar, maar moreel, pastoraal, menselijk is het ondermaats en laakbaar. Het wekt weinig vertrouwen en zal in de toekomst weinig begunstigers opleveren. Wat gebeurt stuit mensen tegen de borst en dergelijke opdooffers blijven lang nadreunen.

Over wat er in Orthen/Den Bosch gebeurd is (San Salvatorparochie – Red.), moet niet luchtig gedacht worden. Daar is door zogeheten consequent rechtlijnig bisdommelijk beleid een parochiegemeenschap uit haar kerk weggegaan en heeft elders een onderkomen gevonden. Dit is een precedent, geschapen door een hulpbisschop voor wie de kerk zo iets als een club lijkt waarvoor je bedankt of die je zomaar inruilt. Voor heel veel mensen betekenen kerkgebouw en kerkgemeenschap heel veel meer dan, naar het lijkt, voor deze bisdommelijke opperherder. Door het gebeuren in Den Bosch worden andere gemeenschappen mogelijk op een idee gebracht. Het zou erg goed zijn om de kwestie San Salvator en het handelen van de Bossche hulpbisschop nogmaals heel serieus te bekijken en de genomen beslissingen te heroverwegen. De negatieve gevolgen van dit bisschoppelijk optreden zijn – naar weerszijden – nauwelijks te overzien.

Daarom is het verwonderlijk en verontrustend dat er in deze van de Brabantse bestuurders taal noch teken wordt vernomen; althans niet publiekelijk. Hoe denken de hoogwaardigen over wat er momenteel in het Bossche bisdom gebeurt? Is zwijgen wijs? Er is mijns inziens maar één weg waartoe een eerlijk geweten mensen aanzet: een eigen weg gaan, al is het tegen kerkse richtingwijzers en verkeerslichten in.

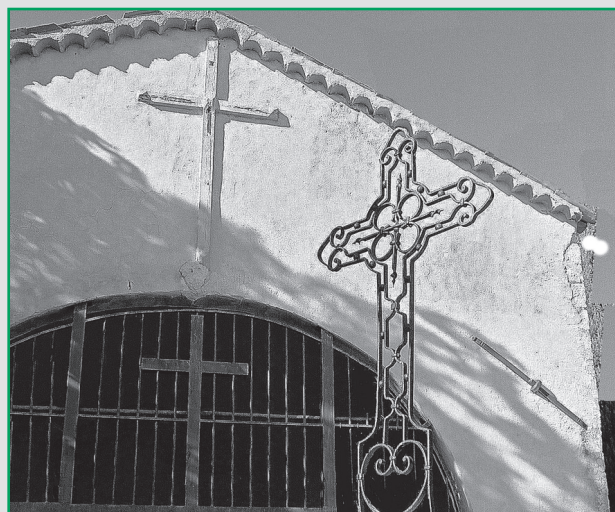

De auteur is al 27 jaar hoofdredacteur van *De Roerom*, het alternatieve bisdomblad in het bisdom Den Bosch. Ook is hij initiatiefnemer en inspirator van 'Open Kerk Helvoirt'. In bovenstaand artikel verwijst hij naar de volgende publicaties: Tijdschrift voor Geestelijk leven *Bijzondere aandacht voor het alledaagse*, sept/okt. 2011,5; Bert Dicou & Sigrid Coenradie *Heilig. Gewoon nu*, Uitg. Meinema Zoetermeer 2012; Petra Versnel & Louis van Tongeren *Heilig, heilig, heilig. Over sacraliteit in kerk en cultuur*, Uitg. Abdij van Berne, Heeswijk 2012.

Een geheel nieuwe kijk op het werk van Jezus, voortgezet in onze Kerk, die immers middel is, geen doel. Compliment voor Küng: zijn Jezus heeft daar geen moeite mee.

EEN NIEUW PORTRET VAN

JEZUS VAN NAZARET

In Frankfurt am Main kwamen in oktober veel christenen bijeen om de vijftigste verjaardag van de opening van het Tweede Vaticaans Concilie (1962) profiel te geven. Onder hen Hans Küng, destijds theologisch adviseur, nu 85 jaar oud, loopt licht gebogen. Begin 2012 kwam zijn Jezusboek uit. Inmiddels gaat dat in Duitsland over vele toonbanken. Het verscheen in maart en is intussen al aan de tweede druk. Het is een ontroerend getuigenis over de man Jezus van Nazaret, die “zijn jeugd verblijdde” en zijn leven vult.

Voor ons die van jongs af aan zijn opgegroeid met een Jezusbeeld dat vaak ontworpen was als legitimatie voor allerlei vroomheidsidealen en instellingen in onze kerk, is het een nieuw portret. Vergelijk de ervaring met die van de bezoeker van de Sixtijnse kapel nadat de schilderijen van Michelangelo zijn schoongemaakt. Een wat langer citaat uit het boek (blz. 211-212) lijkt me verhelderend:

De laatste werkelijkheid

“Hij is zaakwaarnemer Gods in een ten diepste innerlijk-existentiële betekenis: een persoonlijke boodschapper, vertrouwensman, vriend van God. In hem wordt de mens zonder enige dwang, maar onvermijdelijk en direct geconfronteerd met die ultieme werkelijkheid, die hem oproept tot beslissing over het laatste ‘waarna’ en ‘waarheen’. Door deze laatste werkelijkheid lijkt hij in al zijn leven en handelen voortgedreven te zijn: tegenover het religieus-politieke systeem en de leidende elite daarvan, tegenover wet, cultus en hiërarchie, tegenover instituut en traditie, familiebanden en partijbindingen. Maar ook tegenover de slachtoffers van dit systeem, allerlei soorten lijdende, terzijde geschoven, vertrapte, schuldig geworden en mislukte mensen. Voor hen kiest hij barmhartig partij.

“Van deze laatste werkelijkheid lijkt zijn hele leven doortrokken

te zijn: wanneer hij God als de vader (*die uit de parabel van de twee zonen – AK*) verkondigt, de godsdienstige angsten en vooroordelen van zijn tijd niet deelt, zich solidariseert met het in godsdienstige zin onwetend volk. Ook wanneer hij de zieken niet als zondaars behandelt en God – de vader – niet als vijand van het leven verdacht gemaakt wil zien worden, wanneer hij de van psychische dwangmatigheden bezetenen bevrijdt en de duivelskring doorbreekt van psychische stoornis, demonengelooft en maatschappelijke uitsluiting. “Uit deze werkelijkheid lijkt hij helemaal te leven: wanneer hij de heerschappij van God verkondigt en de menselijke machtsverhoudingen niet eenvoudig neemt voor wat ze zijn, wanneer hij de vrouwen in het huwelijk niet aan de willekeur van de mannen uitgeleverd wil zien, de kinderen tegen de volwassenen, de armen tegen de rijken, in het algemeen de kleinen tegen de groten in bescherming neemt. Ook wanneer hij zich zelfs inzet voor de godsdienstig andersgelovigen, de politiek gecompromitteerden, de morele mislukkelingen, de seksueel uitgebuiten, de maatschappelijk gemarginaliseerden en al dezen vergeving aanzegt. Wanneer hij zich zó voor al deze groepen openstelt en niet eenvoudig vasthoudt aan datgene, wat de vertegenwoordigers van de officiële godsdienst en hun deskundigen voor onfeilbaar waar of vals, goed of slecht verklaren.”

Tot zover het citaat. De afwezigheid van vooroordeel, zich nauwgezet bepalen tot de solide uitkomsten van de exegese van de teksten in hun historische gelaagdheid en literair genre, kenmerken

de ernstige wetenschapsman. Zij zijn ook geheel in lijn met de serieuze bijbelwetenschap in en buiten onze rooms-katholieke kerk.

Wat verder opvalt: systematisch worden bij de diverse hoofdstukken de opvattingen betrokken van de grote bewegingen in het jodendom (Farizeeërs, Sadduceeërs, Essenen van Qumran) en van de andere grote godsdienststichters: Boeddha, Confucius, Lao-Tse, Mohammed. Hij is ook voortdurend in gesprek met de grote denkers inzake godsdienstige c.q. christelijke kwesties in onze eigen cultuurkring: Barth, Freud, Nietzsche, Marx, Feuerbach. Met als slothoofdstuk een meditatie: "In de navolging van Jezus, de Christus, kan de mens in de wereld van vandaag werkelijk menselijk leven, handelen, lijden en sterven: in geluk en ongeluk, leven en dood door God gedragen en de mensen dienend", als Jezus in groot respect voor ieders eigen waarde. Warempel geen boek voor de *in-group* alleen.

Twee Jezus-portretten

Het kon natuurlijk niet uitblijven dat een verband gelegd werd met het Jezusboek van de andere grote, nog levende concilietheoloog, de jezuïet Joseph Ratzinger, thans bisschop van Rome. Naar diens eigen zeggen is zijn driedelig boek "op generlei wijze een document van leergezag". Küng gaat kort en duidelijk in op dat boek. Eerst verzekert hij dat hij geen onverzoenbare tegenstellingen wil construeren tussen de twee Jezusportretten. Dan vervolgt hij: "Reeds in zijn in Tübingen geschreven *Einführung ins Christentum* schetste mijn collega Ratzinger een polemische karikatuur van het moderne Jezusonderzoek, terwijl ik de dialoog met de historisch-kritische exegese vastbesloten ter hand nam en zo mijn boek *Christen zijn* systematisch zonder compromissen bouwde op de kritisch opgedolven bevindingen van het Nieuwe Testament. Hij heeft bij alle lippendienst aan de historisch-kritische methode haar voor de dogmatiek ongemakkelijke uitkomsten genegeerd en met citaten van kerkvaders en uit de liturgie ingenieus overtroefd. Zijn Jezusportret "van boven" heeft hij op beslissende manier laten inspireren door het dogma van de hellenistische concilies van de vierde en vijfde eeuw en door de theologie van Augustinus en Bonaventura. Hij interpreteert – niet zonder cirkelredeneringen – de synoptische evangeliën vanuit het Johannesevangelie en dit laatste op zijn beurt vanuit het concilie van Nicea (325). Ik meet dit concilie aan het Nieuwe Testament."

Dat zegt nogal wat! Ratzinger heeft in de inleiding tot zijn boek tien bladzijden nodig om de historisch-kritische methode te relativiseren. Het oordeel van Küng lijkt correct. Ook de onlangs gestorven kardinaal-aartsbisschop Carlo Martini van Milaan (in vergelijking met deze twee dogmatiekhoogleraren pas een echte en dan nog zeer gerespecteerde exegeet, ook jezuïet) heeft in een opzienbarend artikel in 2008 nog eens uitdrukkelijk gewezen op het feit dat de betreffende concilietekst – "de allermooiste" – handelt over de Bijbel en de Kerk, niet over de Bijbel *in* de Kerk. De nuance is van belang!

Nieuwste fase

De protestantse theoloog Harry Kuitert heeft ook hierop gewezen, Ratzingers boek recenserend: "Op de vraag 'wie was Jezus?' laat Ratzinger dus de dogmatiek het antwoord geven. Anders gezegd: het antwoord wist hij al voor hij met vragen begon... Maar bij de beeldvorming over Jezus is van een receptiegeschiedenis ineens geen sprake meer. Een bepaalde fase in de historische ontwikkeling wordt uit de historische stroom gelicht, op het droge gelegd, en voor sacrosanct verklaard, dat wil zeggen: als van Boven gegeven waarheid." Maar "over Boven spreken wij in woorden van beneden". Is er wel een Boven? Daarmee komen we aan de nieuwste fase in de ontwikkeling van het theologisch denken. Roger Lenaers (87, ook al jezuïet) gaat uit van een fundamentele paradigmawisseling na de Verlichting: er is geen boven of beneden, alleen onze empirische zijnsorde. Daarmee zal ook onze Kerk het moeten doen of ze zal er niet meer toe doen. Dus een geheel nieuwe kijk op het werk van Jezus, voortgezet in onze Kerk, die immers middel is, geen doel. Compliment voor Küng: zijn Jezus heeft daar geen moeite mee. Alle eeuwen hebben de christenen met de concepten en filosofieën van hun tijdsperiode getracht hun liefde en bewondering voor de man uit Nazaret uit te drukken. Dat heeft geresulteerd in grootse christologieën. Maar, aldus Lenaers, nu moet alles doordacht worden in nieuwe begrippen vanuit het denken van de moderniteit. Alleen dan kan Jezus' boodschap de moderne mens bereiken. De neergang van onze Kerk in de huidige feodale gedaante lijkt hem gelijk te geven. Men zal begrijpen dat ik hoop dat het boek van Küng snel vertaald wordt en ook hier over de toonbanken zal gaan.

Hans Küng: *Jesus* (München/Zürich, Piper Verlag GmbH), 2. Auflage 2012, 304 blz. Van het in dit artikel eveneens genoemde boek van kardinaal Ratzinger is in november het laatste (derde) deel verschenen. De Nederlandse vertaling komt komend jaar op de markt.

Mariënburgcongres op zoek naar de tegenbeweging: hoe geven we handen en voeten aan ons geloof?

Katholiek H I E R E N N U

Op het Mariënburgcongres “Katholiek hier en nu” (27 oktober in Amersfoort) gingen de 200 deelnemers op zoek naar de tegenbeweging: hoe geven we handen en voeten aan ons geloof? Er kwamen drie tegenbewegingen aan de orde: diaconie, zingeving en kleinschalige gemeenschappen.

Heimwee-katholicisme

Jan van Hooydonk, theoloog, leken-dominicaan, redacteur van het blad *Volzin*, schetste het beeld van katholieken tussen verdamping en vernieuwing. Het katholicisme is voor veel Nederlanders van roomsen huize een *imagined community*: het gaat vooral om herinneringen aan een voorbijge tijd, herinneringen die sterk gekleurd zijn door wat nu wordt ervaren als de onmondigheid en de onwetendheid waarin men destijds leefde. Heimwee-katholicisme. Katholieken ontkerkelijken en ontkerksen, maar ze ont-geloven niet; geloven wordt geprivatiseerd. Kerkelijke gelovigen en solo-religieuzen lijken veel meer op elkaar dan zij wellicht denken, en verschillen niet in maatschappelijk engagement. Hoe is dat zo gekomen? Natuurlijk heeft de kerkelijke leiding hieraan schuld. Een andere oorzaak is dat de kerk simpelweg overbodig is geworden. En dat vernieuwers zich teveel concentreerden op organisatie en structuur en onvoldoende aandacht gaven aan de spirituele kant van het geloof. Een tegenbeweging richt zich naar het idee van Van Hooydonk op het aanbieden van spirituele waarden en op kleinschalige alternatieve gemeenschappen.

Diaconie eredienst van de gelovigen

Henk Meeuws betoogde dat diaconie, caritas, menslievendheid is een vindplaats zijn, een openbaring van God. Diaconie zou hoger of dieper gewaardeerd moeten worden.

Dat biedt een aanknopingspunt voor een tegenbeweging: diaconie hoort wezenlijk bij de taak, de eredienst van de gelovigen. Voor veel mensen speelt het christelijk geloof, zoals in de kerk beleefd en door

de kerk verkondigd, geen enkele rol van betekenis meer. Men kent het niet, men mist het niet, men wil het niet meer, men heeft de kerk en haar religieuze aanbod gewoon niet nodig – voor esoterische waar of humane idealen kun je ook en makkelijker elders terecht. Voor min of meer geëngageerde katholieken is dit gegeven navoelbaar in hun eigen geloofstwijfel: geloof en leven lijken toch echt twee gescheiden domeinen te vormen. Leven is concreet, geloof abstract.

Tegelijk is deze ervaring reden voor een fundamentele bezinning en een zoektocht naar een tegenbeweging die er werkelijk toe doet. Die tegenbeweging kunnen wij vinden in de diaconie of menslievendheid. De versmelting van Godsliefde en mensenliefde houdt in dat een geloofsgemeenschap niet kan vieren wanneer zij het meest elementaire dienen van de naaste in nood niet waardeert en behartigt als ‘gelovige eredienst’. Diaconie wordt miskend wanneer ze wordt gewaardeerd als instrumenteel handelen: iets doen voor een ander om diens probleem te verhelpen. Moreel lofwaardig, maar gespeend van gelovige, godsdienstige waarde. Voor een tegenbeweging is nodig dat we diaconie hoger of dieper waarderen dan als loutere uiting van menselijke humaniteit. Dan moeten we leren ontvankelijk te worden voor het mysterie dat zich daarin toont.

Dit zal een tegenbeweging zijn die er werkelijk toe doet: in de diaconie het proces bevorderen waarin mensen tot innerlijke bevinding komen dat zich een diep geheim onthult in hetgeen zij ervaren en doen

in hun oprechte poging goed te leven met en voor anderen, een geheim waaraan zij zich met geloof, hoop en liefde kunnen toevertrouwen.

Leefwereld van jongeren

Geeske Hovingh, voorgangster in de Studentenekklesia van Amsterdam, hield een boeiende voordracht over het *Jong Geleerd*-project voor de toekomst van de ekklesia. Sinds enkele jaren wordt eenmaal per maand de dienst bewust afgestemd op de leefwereld van jongeren (van 20-40 jaar). Daarnaast is er een jongerenleerhuis waarin de voorgangers de dienst in samenspraak met de jongeren voorbereiden. Wezenlijk is ook de nazit in de kroeg na afloop van een dienst of leerhuis. Gemiddeld komen in *Jong Geleerd*-diensten zo'n veertig jongere gezichten en intussen bestaat de totale jongerengroep voor het leerhuis uit ongeveer zestig mensen. Een tegenbeweging haakt naar Hovinghs idee aan bij de duidelijke behoefte aan zingeving. Mensen zijn immers ongeneeslijk religieus. Kerken en geloofsgemeenschappen zouden veel meer in dat gat kunnen springen. Voorwaarde is dat hun antwoorden op grote vragen meer getoetst zouden moeten worden aan de huidige tijdgeest, en dat

voorgangers in de liturgie zich verdiepen in de leefwereld van jonge mensen.

Een interessant nieuw element op het congres was de zangworkshop. De bedoeling was iedereen te laten kennismaken met nieuwe kerkliederen. Onder leiding van een enthousiaste Jan van Hulsbergen werden psalmen in de nieuwe vertaling van Huub Oosterhuis ingeoeffend. Helaas bleek een te klein aantal deelnemers lid te zijn van een koor. Het zingen lukte daarom niet zo best. Niettemin deed ieder zijn best, geïnspireerd door de fraaie teksten en muziek.

De kwaliteit van de inleidingen was hoog. Dat was en is een belangrijke voorwaarde voor een goed congres. Het slotdebat kwam echter niet uit de verf. Het was bedoeld als een debat tussen de inleiders onderling en met de deelnemers: het zoeken naar een tegenbeweging raakt de identiteit van kritische gelovigen, een congres is geen vrijblijvende aangelegenheid: je wilt met elkaar nagaan of er zoiets als een gezamenlijke conclusie kan worden getrokken.

De volledige tekst van de voordrachten is beschikbaar op de website

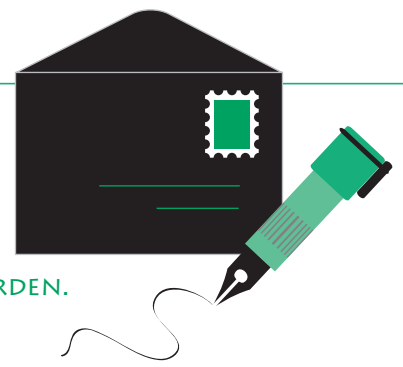
www.marienburgvereniging.nl/congres

^ >

Congresdeelnemers worden bij het debat betrokken door Henk Baars, waarnemend verenigingsvoorzitter (rechts) en debatleidster Annemiek Schrijver, TV-presentatrice ('Het Vermoeden').

FOTO'S: MV/ARCH/LVG

PER POST OF E-MAIL VERWELKOMT DE REDACTIE REACTIES EN BIJDAGEN VAN DE LEZERS. ZIJ BLIJFT EVENWEL HET RECHT HOUDEN DEZE AL DAN NIET OF SLECHTS GEDEELTELIJK TE PLAATSEN. EN PLAATSIING BETEKEN NIET PER SE DAT DE REDACTIE MET HET GESCHREVENE INSTEMT. IDEALE LENGTE: 200 À 300 WOORDEN.

PRIESTERMANIFEST (1)

Wat een lezenswaardig, op hoogstaand niveau magazine van én voor kritisch katholieken, denk ik steeds weer als dit viermaal per jaar 'op de mat' valt. Hierbij een reactie op het artikel van prof. dr. P. van Hooijdonk, die ons de vraag stelt: "Een Nederlands priestermanifest?" Ja, als kritische leek c.q. gelovige zeg ik volmondig 'ja!'

In Vlaanderen heeft de Werkgroep Kerkenwerk het manifest "Gelovigen nemen het woord" uitgebracht, door duizenden ondertekend, priesters en gelovigen, wat een dialoog met de bisschoppen in België tot stand heeft gebracht. Geen bedreiging dus, maar respect voor gelovigen die (nog) met hart en ziel voor hun geloof gaan.

Het getuigt van verantwoordelijkheid en betrokkenheid als wij als Mariënborgvereniging de aanzet geven tot een dergelijk manifest, zoals elders in West-Europa. Het zal ons meer met elkaar verbonden doen voelen: Oostenrijk, Duitsland, België, Nederland (misschien Frankrijk). Dat zou kunnen uitgroeien tot iets 'groots'. Samen zijn wij sterk, al zal er zeker en vast moed voor nodig zijn! Zeer graag onderschrijf ik het bovenstaande met een oprechte vredeswens.

Mw. E.J.M. Mulder, Bleiswijk

PRIESTERMANIFEST (2)

Naar aanleiding van het artikel van prof. dr. P.G. van Hooijdonk (*MM, september, blz. 15*) werd gevraagd om een reactie te sturen. Hierbij:

Een Nederlands priestermanifest? Juist nu! Nu herdacht gaat worden dat 50 jaar geleden het Tweede Vaticaans Concilie begon, is er duidelijk een aanleiding om met een Nederlands priestermanifest te komen. De regionalisatie, als gevolg van het priestergebrek, drijft de gelovigen waarschijnlijk niet in grote drommen op zoek naar een kerk waar *lege artis* een eucharistieviering plaats zal vinden. Daarnaast is de regionalisering niet bevorderlijk voor de gemeenschapsband in de parochies. Op veel plaatsen in ons land zijn basisgemeenten actief die zich gesteund zullen voelen wanneer er een landelijk priestermanifest zou komen. Lezing van het citaat uit de brief van kardinaal Eijk riep bij mij weer het verhaal van de Grootinquisiteur uit 'De gebroeders Karamazov' van Dostojewski in gedachten. Een duidelijke stemverheffing van priesters en gelovigen, tegen het liefdeloze instituut R.-K.Kerk, lijkt me gewenst nu 'Het jaar van het geloof' is uitgeroepen ter herdenking van het teruggedraaide concilie.

Ik dank u voor het fraaie laatste nummer van *Mariënborg Magazine*.

B.J.F. Moussault, Naarden

DE RADICALITEIT VAN DE GELOFSBELEVING

Damiaan Meuwissen blijft deze jaargang tamboereren op het onderscheid tussen geloofsinhoud en geloofsbeleving. Voor hem lijkt de geloofsbeleving niet méér te zijn dan een tijdgebonden sausje over de geloofsinhoud. Hij gaat ervan uit dat de geloofsinhoud een vaststaand gegeven is, een 'geopenbaarde waarheid' met "een objectieve door Kerk en traditie gewaarborgde inhoud". Hij meent dat wij dat geloof behoren te beamen, omdat de Kerk wordt geleid

door de Heilige Geest.

Met zo'n opstelling voel ik me gereduceerd tot een schaap dat niet anders kan dan domweg zijn herder volgen. Worden soms alleen de 'herders' geleid door de Heilige Geest? Nee, zei Damiaan in het juni-nummer van *Mariënborg Magazine*,

PREEK

Slaapverwekkend zijn ze soms, die preken. Moeilijk te volgen of juist te simpel. Soms te vroom en niet van deze tijd. Kortom veel ergernis.

Maar ga eens aan de andere kant staan. Jaren geleden preekte ik al. In kerken zonder microfoon en toen puilden de godshuizen nog uit. Maar die tijd is voorbij. Mijn Amsterdamse barokke preekstoel staat nu in een museum, en de elektronica is vooruit gegaan terwijl de kerken leger worden.

Maar terug naar de preek zelf. Hoe maak je die? Eerst begin je het evangelie te lezen. Wat kun je als predikant ermee? Giet dat eens in een voor de kerkganger begrijpelijke boodschap. Het niveau mag niet dat van een twaalfjarige overschrijden, want je preekt voor iedereen en je moet het gemiddelde raken. En dan je manier van spreken. Rustig, met de juiste klemtoon. In de seminarietijd werd je dat geleerd. Preeklessen, proefpreken werden vaak in de refter gehouden, terwijl iedereen al etend luisterde en dan commentaar gaf. Als predikant kijk je naar je toehoorders. Letten ze op? Zitten ze te hoesten of te draaien? Zo maakte ik mee dat elke zondag tijdens mijn preek een man met open mond naar mij luisterde. Op den duur lette ik daar steeds op en preekte voor hem alleen als het ware. Tot hij op een zondag ontbrak. Ik vroeg de pastoor waar de man met die open mond gebleven was. O, zei hij, weet je dat niet, die man ligt in het ziekenhuis. Zijn neuspoliepen worden er uitgehaald.

LLL

we mogen ook ons verstand gebruiken. Maar verder moeten we vertrouwen op de integriteit van de Kerk en haar traditie. In feite doet hij in zijn artikel niets anders dan de Kerk verenigen tot de clerus, haar theologen en gewijde bedienaren. Hij suggereert minstens dat de Heilige Geest zetelt in ons verstand. Dat er ook nog zoiets is als 'geweten', een dieper weten dat de rationaliteit overstijgt, dat ontgaat hem kennelijk.

Gezien de ongelofelijk scheve schaaften die veel van onze 'herders' door de eeuwen heen hebben gereden, ben ik ervan overtuigd dat de Kerk zijn overleving in belangrijke mate te danken heeft aan de geestkracht en oprechte geloofsbeleving van heel veel 'gewone' gelovigen. De Geest, Gods levende aanwezigheid, 'openbaart' zich telkens (op)nieuw in ieder oprecht zoekend mens. Maar die Geest is door de eeuwen heen stelselmatig verwaarloosd, ontkennd of veroordeeld, zozeer dat de Kerk soms te gronde lijkt te gaan.

Als we de openbaring of werking van de Geest in alle oprecht zoekende gelovigen eens serieus zouden nemen, zou de Kerk eindelijk haar ware gezicht kunnen tonen. Immers, dan paskan de Kerk het 'Volk Gods onderweg' zijn waar de bisschoppen op het Tweede Vaticaans Concilie zo voor hebben gepleit.

Hans van der Horst, Vianen

Omdat in de komende tijd iedereen zich wel over het geloof zal gaan uiten ('Jaar van het Geloof'), wordt hier deze discussie gesloten. (Red.)

EUCHARISTIE IS SAMEN ETEN

In het ons onvolprezen *Mariënborg Magazine* wordt de eucharistie onder de loep genomen (septembernr. blz.3-5). Ik denk dat velen van ons zich daar wel in kunnen vinden. Jammer alleen dat er uitvoerig in staat wat eucharistie *niet* is. Laten we ook eens op zoek gaan naar wat eucharistie *wel* is.

Gaan we terug naar de eerste Witte Donderdag: Jezus met zijn apostelen vieren het Pascha, gedenken de bevrijding uit de slavernij in Egypte. Ze hebben *samen gegeten*: een lam geslacht (mannelijk, eenjarig, zonder smet) en ongedesemd brood gegeten, wijn gedronken.

Later, als volgelingen van Jezus ook samen gaan eten en dit doen 'tot zijn gedachtenis' wordt dit in de 'Handelingen van de Apostelen' beschreven als "zij braken het brood". Ik voel dit als een versoberende uitdrukking van wat ongetwijfeld een gezamenlijke maaltijd is geweest. Eucharistie (al heette dit toen nog niet zo) was *samen eten*.

Vandaag kun je in de liturgie nauwelijks meer een gezamenlijke maaltijd onderkennen. Kunnen we misschien daar naar terug? We weten allemaal: samen eten doet wat met je. In een goed gesprek rond een goede dis worden harten en hoofden één, wordt ons een blik gegund in de ziel van de tafelgenoot, voelen we iets van dat ons overstijgende,

worden we iets gewaar van dat goddelijke-in-ons. Eucharistie wordt dan weer wat het oorspronkelijk was: *samen eten, samen danken*.

Vertel me nou niet dat daar heel veel praktische bezwaren tegen zijn, dat weet ik ook wel...

Dick Wessels, Zeist

VRAGEN BIJ DE EUCHARISTIE

In *Mariënborg Magazine* van september (blz.3-5) schrijft Lambert van Gelder een artikel onder de titel "Eucharistie onder de loep". Toen hij zijn artikel schreef, kon hij nog geen kennis genomen hebben van het dezer dagen pas verschenen boek "Hartelijk Katholiek" van mgr. Gerardus de Korte, bisschop van Groningen-Leeuwarden. Misschien zou hij dan wat meer gevoel voor mystiek, mysterie, in zijn artikel getoond hebben. Ik verwijs daarom graag naar de pagina's 34 en 35 van genoemd boek. Dit neemt niet weg dat we, onverminderd uitgaand van "de Eucharistie, bron en hoogtepunt van het christelijk leven", zoals *Lumen Gentium* het zegt, onze bedenkingen, vragen en wensen hebben met betrekking tot de kerkelijke leer over de eucharistie. In zoverre heeft Van Gelder gelijk als ook hij zijn vragen stelt.

Ik geloof alleen dat de mensen in de kerk veel van die vragen al voorbij zijn. Zo bijvoorbeeld de transsubstantiatie: wat zegt dat ons nog? Wat de eucharistie is, ontgaat ons en is in wezen voor ons volstrekt onkenbaar, maar wij weten wel wat zij eventueel voor ons betekent en waarvoor zij dient. Want dat is wat wij van het wezen van een ding kunnen zeggen: wat het voor ons betekent. In de eucharistieviering krijgen brood en wijn een andere betekenis en een ander doel. Wij bedoelen daarmee hetzelfde uit te drukken als de kerk, alleen op een andere manier. In de middeleeuwse context van haar ontstaan kon de transsubstantiatie nog misschien wel betekenis gehad hebben, maar voor ons niet meer. Over transsubstantiatie schrijft De Korte dan ook niet. En sprekend over de eucharistie als maaltijd én offer spreekt hij ook niet over offer als genoegdoening voor de zonden van de mensen, maar over zelfgave uit trouw aan zijn roeping. En van een dagelijkse onbloedige herhaling van het kruisoffer is ook al geen sprake meer.

Dat de kerkleer nog altijd vasthoudt aan de koppeling van de eucharistie aan de celibataire priester – het sacrament van de eucharistie ondergeschikt maakt aan het sacrament van het priesterschap – heeft tot gevolg dat zelfs van een wekelijkse viering van de eucharistie in onze parochies c.q. lokale geloofsgemeenschappen geen sprake meer kan zijn. In de praktijk van onze parochies en lokale geloofsgemeenschappen is de eucharistie dan ook al lang niet meer de enige mogelijke viering 'die iedere gelovige elke zondag moet bijwonen'. Aan "waar twee of drie in mijn naam verenigd zijn, daar ben ik in hun midden" zouden we genoeg moeten hebben om in eucharistische zin te vieren, al mag het dan geen 'mis' heten.

Onverminderd de tekst van De Korte willen we ook nog wel nadenken over een meer aansprekende vormgeving van de eucharistie. En ook over de vraag wie eigenlijk de eucharistie viert en wat de rol is van de priester. Is het spraakgebruik al niet zover gevorderd, dat we spreken over de priester als de voorganger de presbyteros, de ouderling, waaraan hij ook zijn naam ontleent en dat we zeggen dat het de gemeente is die viert? Om deze vragen beantwoord te krijgen zal op zijn minst een nieuw concilie nodig zijn.

Timo M. Harmsen, Bennekom

PASTICHE

Graag wil ik u complimenteren met de plaatsing van het artikel van Leon Goertz, 'Geloofsfundamentalisten op ramkoers', in het septembernummer van *Mariënborg Magazine*.

Een betere pastiche op de artikelen die in de jaren zeventig en tachtig verschenen in bladen als *Confrontatie* en *Waarheid en Leven* heb ik nog nooit gelezen: dezelfde verongelijkheid, hetzelfde massieve eigen gelijk, hetzelfde alles over één kam scheren, ja, zelfs dezelfde terminologie. Helaas ontbreekt mij de tijd, maar ik zou zweren dat hier, met verandering van de hoofdrolspelers, sprake is van plagiaat.

Alleen: had de redactie deze bijdrage niet beter in het 1 april-nummer kunnen plaatsen?

Lodewijk Winkeler, Nijmegen

PRIESTERMANIFEST (3)

Met belangstelling heb ik de notitie gelezen van prof. dr. P. van Hooijdonk, en ik sta helemaal achter de inhoud hiervan. De reactie echter van kardinaal Eijk vond ik verbijsterend, temeer de dreiging van canonieke sancties. Dit zijn m.i. gedachtegangen van medio vorige eeuw zo ongeveer.

Ben Arons, Tiel

EUCCHARISTIE EN ANIMISME

Als missionaris heb ik 35 jaar gewerkt onder de Dajaks in het binnenland van Oost-Kalimantan (Borneo). Oorspronkelijk waren de Dajaks animisten. Animisme is het geloof in zielen of geesten die bestaan in mensen en dieren, maar ook in bomen, stenen of natuurlijke fenomenen, zoals donder, en grafische, zoals bergen en rivieren. Ook gebruiksvoorwerpen hebben een ziel. Monotheïstische godsdiensten zoals het christendom bestrijden het animisme.

Toch zijn er nog elementen van het animisme terug te vinden in onze godsdienst: levenloze dingen, die een ziel of bijzondere kracht bezitten. Bijvoorbeeld relikwieën, zegeningen, bedevaartplaatsen en vooral de eucharistie. In brood en wijn, op bepaalde wijze klaargemaakt, is Jezus met ziel en lichaam aanwezig! Dat moet je aanbidden, bewieroken, ervoor knielen! De truc der trucs noemt Oosterhuis dat.

Dat *Mariënborg Magazine* zich in de komende nummers wil gaan bezinnen op de eucharistie juich ik van harte toe.

Harrie van Kleijnenbreugel, Teteringen

PRIESTERMANIFEST (4)

Jullie zorg voor de kerk en met name betreffende de restrictieve maatregelen van bepaalde bisschoppen, deel ik met jullie. Ik zou een manifest wel willen ondertekenen op bepaalde voorwaarden: dat het manifest niet oproept tot *ongehoorzaamheid* aan de bisschoppen, maar de bisschoppen oproept *gehoor te geven* aan onze wens tot dialoog over onze zorgen. Als priesters hebben wij de plicht om de kerk te dienen. Daarom moeten wij de bisschoppen van advies *dienen* betreffende bepaalde zaken uit de praktijk. Wij hebben de pastorale ervaring en moeten onze bisschoppen *helpen* om een goed pastoraal beleid te voeren.

Winfried Kuipers, pastor, Lansingerland

Jonkies

Een nest rollebollende leeuwenwelpjes is aandoenlijk. Maar op zekere dag moet het afgelopen zijn met dat gestoei. Ma neemt het grut mee naar het front, legt ze op de uitkijk van waaruit ze zien hoe zij haar slag slaat. Daarop moeten de kleintjes ook op die manier hun kostje binnenhalen. Stoeiend huppelen ze het veld in en dreigen door een hoornbeest gespiest te worden. Jager wordt prooi. Alle begin is moeilijk. Bij de eerste kwalificatiewedstrijd huppelen de jonkies het veld in. Binnen de kortste keren worden ze door de spitse Turken bijna met bal en al het eigen doel ingewerkt. Pa Oranjeleeuw Louis van Gaal brult billenknijpend oude rotten het veld in om nog net op tijd zijn slag te slaan. Jonkies in de politiek: Bij het CDA worden de oudjes in de catacomben gedumpt en komen alleen nieuwtjes opdraven. Met louter pupillen krijg je het stadion niet vol. De VVD: Mark Rutte voelt de hete adem van zijn achtervolger in zijn nek. Door een zwalkend Spaans vliegtuig met Arabisch deuntje boven ons zwerk zit heel de natie even in de piepzak. Rutte krijgt de kans om de staatsman uit te hangen. Maar hij vergeet om als de wiedeweerga het Oranjehuis in de NAVO-grotten van Neercanne te verstoppen, want hij wilde Hare Majesteit niet storen bij haar theebransje in Wassenaar. Die UFO verdwijnt wonderlijk als hij gekomen is van de politieke radar.

Op het pastorale veld struinen heel wat jonkies rond. Ze stoeien met bovenaardse prietpraat wat met hun prooi. Voor die is dat een slag in de lucht, en zij gaan rustig hun kostje bij elkaar grazen.

Een rijpe vrouw zegt: "We hebben sinds kort een pastoor uit India. Jong, vriendelijk en schattig ziet hij eruit. Van wat hij zegt versta ik geen woord. Bij problemen zal ik hem echt niet om raad vragen. Eerder zou ik zeggen: Kom eens hier op mijn schoot, jij schattig kleintje". Een troostknuffel is ook een zegen.

Zo begon ook het Jonkie in de kribbe. Maar hij rees als een ster en veroverde warmhartig de wereld, want zijn ouders waren zwanger van Goede Geest. Een schitterende aandrijfkracht om menslievend de wereld te veroveren. Salaam, schalom, een vreedzame kerst!

Leon Goertz

Eeuwenlang is de kerk van de christenen toonaangevend geweest in de werldsamenleving. Deze laatste ontwikkelde zich, evolueerde, maar de r.-k. kerk raakte achter. Inmiddels is ze dat al 200 jaar, zei de pas overleden kardinaal Carlo Martini in zijn laatste interview. En momenteel bereikt de kerk nog slechts 17 procent van de wereldbevolking. Vooral sinds het Tweede Vaticaans Concilie, nu een halve eeuw geleden begonnen, is het snel bergaf gegaan. Maar er zijn er nog velen die zich willen inzetten om de situatie ten goede te laten keren. Zelfs al zal daarvoor de zaak op z'n kop moeten. Maar moet de kerk dan weer als model gaan functioneren? Of zelfs als topmodel? Misschien kunnen we daarover eens wat gesprekken opzetten? Mariënborg gaat mogelijkheden bieden. U leest erover op blz. 3. Als u de bon hieronder nog even niet wilt invullen of allang heeft ingevuld, is het misschien een idee om bij de hoorzittingen te komen meepraten. Gebruik dan het aanmeldingadres: Secretariaat Mariënborg, Postbus 675, 3800 AR Amersfoort; of secretariaat@marienburgvereniging.nl; of 033-4690070.

Word lid - Word abonnee - Bon

MEEDISCUSSIËREN MET MARIËNBURG

Als vereniging bevordert Mariënborg discussie over onderwerpen die leven onder kritisch katholieken en stimuleert daarbij inbreng vanuit de katholieke traditie. Concreet gebeurt dit via de interactieve website en door middel van dit Mariënborg Magazine. Voelt u ervoor om zich hierbij aan te sluiten? Dan:

De heer/mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

- wordt lid van de Vereniging Mariënborg en ontvangt vier keer per jaar Mariënborg Magazine (€ 30,- per jaar)
- wordt lid van de Vereniging Mariënborg en hoeft geen abonnement op Mariënborg Magazine (€ 12,50 per jaar)
- abonneert zich op Mariënborg Magazine, maar zonder lidmaatschap van de vereniging (€ 20,- per jaar)
- meldt zich voor drie proefnummers van Mariënborg Magazine (€ 5,-)
- is lid en wil een geschenkabonnement op Mariënborg Magazine geven aan:

De heer / mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Datum:

Handtekening:

De (eventueel fotokopieerde en) ingevulde bon in gesloten envelop zonder postzegel opsturen naar:

Secretariaat Mariënborg – Antwoordnummer 223 – 3800 VB Amersfoort

of alle gegevens per e-mail zenden naar: secretariaat@marienburgvereniging.nl